

Egy korai számi nyelvemlék: Stephen Borrough szójegyzéke

SZALÓCZY Bettina

Debreceni Egyetem, Nyelvtudományok Doktori Iskola
sz.bettina96@gmail.com

Stephen Borrough angol hajóskapitány volt, aki 1557-es oroszországi expedíciója során 95 számi szót gyűjtött össze s jegyzett le az utókor számára is. Eddigi tudomásunk szerint ez az első keleti számi nyelvemlék. Jóllehet ez úttörő munka az amúgy is szegényes számi nyelvemlékek között, Borrough listája kevésbé került a számi nyelvtörténeti kutatások látóterébe. Egyetlen angol nyelvű, korai tanulmány foglalkozik vele (Abercromby 1895), finnugor szempontú feldolgozása eddig még nem történt meg.

Kutatásom célja e hiány pótlása. Jelen dolgozatomban a szórványemlék keletkezési körülményeit vázolom fel, majd a 95 szót mutatom be, s ezekhez etimológiai megjegyzéseket fűzök.

1. A keleti számi nyelvváltozatok

A nyelvemlék keleti (kolai) számi adatokat tartalmaz. A keleti számi nyelvekhez az inari, kolta, kildini és a mára már kihaltnak minősíthető teri¹ és a ténylegesen kihalt akkalai számi tartozik. Ezeket további két ágra lehet bontani: szárazföldi és félszigeti számi nyelveket különíthetünk el. A szárazföldi csoportba az inari és kolta, míg a félszigetibe a kildini és a teri számi tartozik. Az egyik fő nyelvtani különbség a két csoport között a fokváltakozásban figyelhető meg. Gyenge fokban a szibilánsok (*s, *ś), az affrikáták (*c, *č), valamint a *k zárhang geminálódik a szárazföldi csoportnál, míg a félszigetinél nem (Sammallahti 1998: 26).

¹ 2010-ben két ember beszélt teri számi nyelven. <https://www.omniglot.com/writing/tersami.htm>

A kolta számi két fő dialektuscsoportra osztható: az északra és a délre. Az északi további két dialektusra osztható: Neiden és Paatsjoki nevű települések alnyelvjárására. Az utóbbi csoportba tartozók a második világháború után Nellimbe, Finnországba költöztek át. A déli kolta számi szintén két dialektusra osztható: a Suõ'nn'jel (Suonikylä) és Njuõ'ttjäu'rr (Notozero-Girvaszero) környékire. A félszigeti csoportba tartozó kildini és teri számi közül a kildinit további négy dialektusra lehet osztani: a Šonguj (mára már kihalt), Teriberka, Luujaavv'r (Lovozero) és Aarsjogk (Varzina) környékén beszéltek (Sammallahti 1998: 33).

A keleti számi nyelvek szókincsére, szintaxisára érthető módon az orosz nyelv volt leginkább hatással. Ez a hatás az ortodox misszionáriusi tevékenység során erősödött meg, amely a 15. században kezdődött meg a plébániák működtette orosz nyelvű általános iskolai oktatás, az orosz nyelvű prédikáció és az orosz lakossággal folytatott folyamatos kapcsolattartás révén (Kulonen – Seurujärvi-Kari – Pulkkinen 2005: 88).

Az 1980-as évek elejéig a keleti számi nyelveket elsősorban otthoni környezetben beszélték. Az utóbbi évtizedekben ezeknek a nyelveknek a helyzete tovább romlott. Manapság az Oroszországban élő számi fiatalok már nem nagyon tudnak számiul, de ugyanez igaz a finnországi koltákra is. Az 1930-as, 1940-es években született számikra nagy nyomást gyakoroltak az anyaországok és az asszimilációs politikai lépések. A Szovjetunióban a számiknak oroszul kellett tanulniuk, és a finnországi kolta számi szülők is a finn nyelvet helyezték előtérbe gyermekeik taníttatása során. Céljuk ezzel az volt, hogy gyermekeik ne szenvedjenek hátrányt, és képesek legyenek felvenni a versenyt a többségi társadalommal (Kulonen – Seurujärvi-Kari – Pulkkinen 2005: 89).

A keleti számi nyelvek helyzetének romlásához hozzájárult a tradicionális életmód feladása, lakhelyük elhagyása, a *siida*-rendszer² pusztulása is. Az UNESCO veszélyeztetett nyelvek jegyzékéből³ világosan látható, hogy valamennyi számi nyelv veszélyeztetettnek minősül, a kolta és kildini számi az erősen, a teri a kritikusan veszélyeztetett kategóriába került. Az akkalai az atlasz szerint is kihalt mára.

² A számik jellemző hagyományos faluközössége, tulajdonképpen egyfajta gazdasági tömörülés (Tamás 2007: 367).

³ <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/endangered-languages/atlas-of-languages-in-danger/>

2. Az angol kereskedelmi és felfedező hajózás a 16. században

A 15. század elejétől kezdve a 17. századig az angol hajók új kereskedelmi partnereket és új kereskedelmi útvonalakat keresve indultak a világ minden tája felé (ez volt az ún. felfedezések kora). Ezeknek az utaknak az eredménye az lett, hogy új népeket és új, számukra azidáig ismeretlen helyeket fedeztek fel; ezek folyamatosan kerültek fel az angol térképekre (az utazókról ld. Klima 2008).

2.1. Stephen Borrough⁴ (1525–1584) élete és utazásai

Stephen Borrough (régiesen: Steven Burrough) a 16. században élt angol navigátor, hajóskapitány és felfedező volt. 1525. szeptember 25-én született a Borrough farmlnak nevezett birtokon, a délnyugat-angliai North Devonban, Northam városában. Az édesanyja Mary, édesapja Walter Borrough. 11 évvel fiatalabb öccse William, aki szintén tengerészként dolgozott. A helyi plébánia iskolájában folytatott alapfokú tanulmányainak végeztével nagybátyja, a kiváló tengerész hírében álló John Borrough tanítványa lett, aki rendszeresen hajózott Szicília, Kréta, illetve Levante térségében. Stephen a navigációs és irányítói képességek elsajátítása mellett spanyolul és portugálul is megtanult (Mayers 2005: 5).

1553-ban, 27 éves korában – nagybátyja londoni kapcsolatai révén – Stephen Borrough-t beválasztották egy északi expedícióba. 1556-os, második, Fehér-tengeren túli expedíciója a finnugor tudománytörténet szempontjából lényegesebb, ugyanis ekkor gyűjtötte össze és jegyezte le a számi nyelvtörténet szempontjából jelentős számi szójegyzékét.

Visszatérve Angliába, 1557-ben megtudta, hogy Richard Chancellor⁵ a skót partvidéken hajótörést szenvedett és megölték, a helyére őt választották ki a Moszkvai Társaság hajójának fő navigátorává. Ezt követően 1560 és 71 között több utat is tett Oroszország felé.⁶

1558-ban meglátogatta a sevillai navigációs iskolát, ahol megosztotta az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos tapasztalatait, cserébe betekintést nyert a spanyol tengerészek képzésébe. 1563-ban főkapitánnyá, illetve a királyi hajók négy parancsnokának egyikévé választották.

Borrough 1584. július 12-én halt meg a délkelet-angliai Chathamban.

⁴ A vezetéknév a szakirodalomban többféle formában jelenik meg: *Burrough* ~ *Borough* ~ *Borrough*. Dolgozatomban ez utóbbit, a *Borrough* formát használok.

⁵ Részletesen lásd később.

⁶ A londoni kikötő adatai szerint: 1560, 1564, 1565, 1567–68 és 1571, de elképzelhető, hogy ennél is többször (Mayers 2005: 151).

2.1.1. Stephen Borrough első útja

1553-ban egy londoni kereskedő társaság (Company of Merchant Adventurers of New Lands)⁷ és az angol királyi udvar 6000 fonttal finanszírozott egy észak felé irányuló tengeri expedíciót. A velencei felfedező, Sebastian Cabot (1474–1557) által szervezett úttól azt remélték, hogy találnak egy rövidebb, északkeleti tengeri átjárót a Távol-Kelet (Kína) felé (Mayers 2005: 18).

A három hajóból álló flotta (*Bona Esperanza*, *Edward Bonaventura*, *Bona Confidentia*) élére Sir Hugh Willoughby (?–1554), a VIII. Henrik udvarában szolgáló angol katonát nevezték ki. Jóllehet Willoughby nem rendelkezett jelentősebb tengerészeti tapasztalattal, egyedüli pályázóként, családi „hátszele”, illetve háborúban szerzett vezetői képességei miatt kaphatta meg az admirálisi kinevezést. A flotta legnagyobb hajója az *Edward Bonaventura* volt, melyen Richard Chancellor (?–1556) angol felfedező másodparancsnokként, Stephen Borrough pedig hajómesterként szolgált. Ugyanezen a hajón a legénység tagja volt Borrough ekkor még csak 17 éves öccse, William is. A legkisebb hajó a *Bona Confidentia* volt, melyen egy bizonyos Cornelius Durfourth nevezetű tengerész volt a hajómester (Mayers 2005: 25, 34).

Az expedíció célja tehát az északkeleti átjáró megtelelése volt, hogy Angliából indulva Kínát az északi, rövidebb útvonalon is meg lehessen közelíteni. A három hajóból álló flottának a norvégiai Vardönél kellett volna találkoznia, azonban a viharos időjárás miatt két hajó, s velük együtt Sir Hugh Willoughby is odaveszett Lappföldön. Egyedül Chancellor és Borrough hajója érte el Vardöt, és mentek innen a Fehér-tenger felé, majd szárazföldön tovább Moszkvába, hogy a cárral találkozhassanak.

Itt IV. (Rettegett) Iván cár szívélyesen üdvözölte őket, és Anglia számára kedvező feltételeket biztosított az Oroszországgal való kereskedelemhez. Mindezt egy Chancellorral az angol királynak küldött levelében erősítette meg. Ezt követően alakult meg 1555-ben az a társaság, amit a későbbiekben Orosz Társaságnak (Russian Company vagy Muscovy Company)⁸ neveztek. E miatt az egyezmény miatt még inkább fontossá vált az angolok számára az északi vidékek felfedezése (Mackie 1952: 507; NEB 1988: 27; NEB 1990: 77).

⁷ 1553-ban VI. Edward király hozta létre „Az ismeretlen országokat felfedező társaság”-ot. Ennek célja egy új, északi irányú kereskedelmi útvonal felderítése volt India és a Fűszer-szigetek (a mai Indonézia) irányába.

⁸ A 16. századra a nagy tőkeigényű vállalkozások olyan rendszert vezettek be, amelyben a befektetők egyszerre több üzletbe társultak be. Az Orosz Társaság volt az első ilyen vállalkozás (<http://ujkor.hu/content/kora-ujkori-angol-kereskedotarsasagok-tortenete>).

2.1.2. Stephen Borrough második útja

A következő, 1556-os expedíció volt a második kísérlet az északkeleti átjáró meglelésére. Érdekesség, hogy Chancellor és Borrough használta először az Északi-fok (ang. *North cape*) elnevezést még első északi útjuk során, amit azelőtt csak Мурманский нос [Murmanszki orr] néven jegyezték le orosz hajósok (Hakluyt 1903: 325).

Erre az expedícióra szintén három hajó – az *Edward Bonaventura*, a *Philip and Mary*, valamint Stephen Borrough navigálásával a *Serchthrift* – indult újra Oroszország északi területei felé. Az útjukat teljes pontossággal nyomon követni nem lehet, ugyanis egyrészt számukra is ismeretlen területeken hajóztak (néhány helynek a nevét ők maguk adták), másrészt az időjárási viszonyok sem voltak mindig kedvezőek. Így például Borrough hajónaplójában sokszor olvasható, hogy a ködös idő miatt ő is csak találgat, hogy merre járhatnak éppen.

1556. április 23-án indultak Ratcliff kikötőjéből. Május 15-ére érték el Norvégia partjait. Borrough naplójából tudható, hogy ő időközönként hajót váltott, ugyanis az *Edward Bonaventura* fedélzetéről is vannak naplóbejegyzései (Mayers 2005: 79). Hozzáértő navigátor lévén, Borrough gyakran megadta naplójában a helyzetük koordinátáit. Például amikor elérték a Kola-folyó torkolatáig, lejegyezte, hogy a 65. szélességi fok 48. percénél járnak.

A Kola-folyónál orosz halászhajókba (ang. *lodias*) botlottak. Itt oroszokkal találkoztak, akik közül egy Gabriel nevezetű volt nagy segítségükre, hiszen helybéliként jól ismerte ezeket a területeket, így hasznos információkkal szolgált arról, hogy mely útvonalon érdemes hajózni.

Az expedíció a Kola-félszigetet megkerülve elért Novaja Zemljára, majd ezután a Kara-tenger bejáratánál lévő a Vajgacs-szigethez hajóztak, végül az Ob torkolatáig jutottak.⁹ Ezeken a területeken akkoriban szamojédok éltek. Két külön csoporttal is találkoztak. Az egyik csoport az Ob környékén, míg a másik ettől a területtől keleti-északkeleti irányban lakott. Stephen Borrough az előbbieket civilizálatlan, veszélyes népként jellemzi:

“[Az Ob mentén élők] ...megpróbálnak minden embert lelőni, aki nem beszél az ő nyelvükön. A Pecsorától északkeletre kerül el Vajgacs, ott olyan vad szamojédok élnek, akik nem engedik az oroszokat partra szállni, megölik és megeszik őket, amint ezt az oroszok beszélik nekünk” (Klima 2011):

⁹ A parancs szerint minél messzebbre kellett eljutni, de úgy, hogy még biztonságosan vissza tudjanak térni.

Nem rendes házakat építettek, hanem csak botokra terített szarvasbőr alatt aludtak. Értettek viszont az íj használatához és sok rénszarvassal rendelkeztek. A másik szamojéd csoport Borrough szerint nem volt olyan kegyetlen, mint az Ob mellett élők. Nekik is csak szarvasbőrből készült kis sátraik, illetve csónakjaik voltak. Nagyon primitívek voltak, nem ismerték a betűket, nem tudtak írni. Stephen Borrough számára felkavaró élmény volt a bálványok megtekintése. Több mint 300 bálványt látott, amelyeknek férfi, női és gyermek formájuk volt. Némelyik bálványdarab csak egy farúd volt, amire kis rovátkákat véstek késsel. Mindegyiket vér borította. Az áldozataikat itt mutatták be, éppen ezért szarvasbőröket is talált, valamint eszközöket, amelyekkel valószínűleg a húst sütötték vagy égették el. A szamojédokkal való találkozás egy civilizált angol ember számára megrendítő élmény lehetett (Hakluyt 1903: 338–339).

A hajósok 1556. szeptember 11-ére értek el *Colmogro*-ba,¹⁰ azonban az időjárási viszonyok nem tették lehetővé a továbbhaladást, ugyanis addigra olyan hideg tél lett, hogy a nagy fagytól nem tudtak továbbhaladni, kénytelenek voltak itt telelni. Stephen Borrough-nak és csapatának így tavaszig kellett várniuk, hogy tovább folytassák az Ob, valamint a környező vidék felfedezését.

Végül 1557 májusában sikerült továbbindulniuk Holmogoriból. Az eredeti elképzelés az volt, hogy továbbmennek keleti irányba, azonban végül Borrough úgy döntött, hogy az első expedícióban eltűnt *Bona Esperanza* és *Bona Confidentia* keresésére indulnak, valamint megpróbálják felkutatni az új expedíció harmadik hajóját, a *Philip and Mary*-t is, akikről az előző év óta nem kaptak hírt. Nyugat felé indultak tehát, a végállomásnak Wardhust (Vardø) célozták meg. Később kiderült, hogy a *Philip and Mary* Trondheimnél telelt, s végül 1557 áprilisában tért vissza Londonba (Mayers 2005: 88).

Elindultak tehát visszafele és végül kikötöttek a murmanszki területhez tartozó Szent Ornál (or. *Святой нос*, Borrough-nál *Cape gallant*, *Sotinoz*). Ezen a területen nyugati irányból csónakkal érkező lappokkal találkoztak. Borrough 16 embert számolt meg, közülük kettő nő volt. Néhányuk tudott oroszul, így tudtak kommunikálni egymással. Elmondták, hogy körülbelül száz férfiből áll a csoportjuk, és ezenkívül még nők és gyerekek is vannak. A Jokanga-folyónál élnek, és ételt, húst jöttek keresni. Borrough számára ismét érdekes volt látni, hogy a lappok, mivel nem találtak húst, a szikláknál található növényeket kezdték el enni, valamint az ott fészkelő madarak tojásait is. „Láttam őket a sziklás gyomokat enni olyan éhesen, ahogyan egy tehén eszi

¹⁰ Holmogori, az Arhangelszki területen.

a fűvet, amikor éhes” (Hakluyt 1903: 368). Bár meglepte őt ez a fajta viselkedés, nyelvüket mégis érdekesnek találta, s éppen ezért jónak látta, ha lejegyzí pár szavukat. Ebben a listában alapkifejezések vannak, mint például a számok, köszönések, a mindennapi életükben használt eszközök és ruhadarabok, valamint az időjárásra vonatkozó szavak.

Stephen Borrough rövid leírást adott az ott élő számik helyzetéről is. Főként halakkal kereskedtek és a bevételük innen származott. Ebben az időben az ezen a területen lévő számi csoportok egyrészt az orosz cárnak, másrészt Dánia és Svédország királyának is adóztak.

Ezek után továbbindultak, hogy információt kapjanak a fentebb már említett három hajóról. Hajóztak a Kildin-szigetnél, majd Kegornál. Itt egy öbölben megláttak pár hajót, így megálltak kérdezősködni. Egy holland¹¹ ember volt segítségükre, aki azt mondta, hogy a *Philip and Mary* nevezetű hajó Dronton (azaz Thondheim) kikötőjében telelt, majd elindult vissza Angliába. A *Bona Confidentia* hajó viszont eltűnt, valószínűleg elsüllyedt.

Stephen Borrough az időjárási viszonyok miatt ezután nem tudta folytatni Holmgori felé az útját. A hajónaplója itt véget is ért.

Összességében Stephen Borrough expedíciója igen nagy kereskedelmi és gazdasági jelentőségű volt. Borrough precízen leírta az útját és annak körülményeit, pontos földrajzi jellemzésekkel, ami nagyban segítette a később utnak induló tengerészek munkáját. Mindezek mellett pedig öccse, William Borrough is készített egy térképet a Kola-félszigetről és annak környezetéről. Mindezeket nagy haszonnal forgatták mindazon tengerészek, akik az Orosz Kereskedelmi Társaság megbízásából több utat is indítottak északi irányba.

Megnyílt tehát az északi vízi út az angol kereskedők előtt Oroszország felé.

3. Stephen Borrough szójegyzéke

Mint fentebb szó esett róla, Stephen Borrough 1557-ben találkozott egy számi népcsoporttal Észak-Oroszország területén, a Kola-félszigeten, ahol a zord időjárás miatt kénytelenek voltak behúzódní egy kikötőbe. A számi nyelv felkeltette Borrough érdeklődését, így lejegyezte azokat a dolgokat, amiket hallott tőlük. A közvetítő nyelv az orosz volt, ugyanis néhány számi ember tudott oroszul, Borrough-nak pedig voltak orosz nyelvű segítők a csapatában. Mindössze két és fél napot töltött az ott élő lappok társaságában, s ezalatt jegyezte le a 95 szóból álló listáját. Borrough úgy gondolta, hogy ez a nyelvi

¹¹ A hollandok szintén több expedíciót szerveztek az északi átjáró megtalálására, így elég komoly vetélytársnak bizonyultak (Mayers 2005: 89; Pusztai 2019).

információ hasznos lehet ezt a jövőre nézve, ha folytatódik az északi vidékek felfedezése.

Borrough-nak legfőbb nehézséget a szavak hallás utáni lejegyzése jelentette. Számára a számi nyelv teljesen idegenül hatott, nem tudta semmilyen általa ismert nyelvhez sem hasonlítani. Ráadásul az interjúalanyok írástudatlanok voltak (és még a számi írásbeliség sem alakult ki),¹² így a lejegyzés során csakis a saját hallására tudott hagyatkozni.

Ezt a listát először az angol író, Richard Hakluyt (1553–1616) publikálta a *The Principal Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation* *The principall Navigations* című írásában 1589-ben. Hakluyt érdeklődött az angol tengerészek és felfedezőútjaik iránt, igyekezett összegyűjteni a róluk szóló történeteket. Ez nem volt egyszerű feladat, de segítségére volt például az expedíciókon részt vevő William Borrough és Anthonie Jenkinson. Hakluyt szó szerint lemásolta ezeknek az utazásoknak a feljegyzéseit, igyekezve megőrizni az eredeti szövegeket (Mayers 2005: vii).

John Abercromby (1841–1924) szintén közzétette Borrough listáját 1895-ben, igyekezett a szavakat érthetőbbé tenni. Ahogy ő is megjegyezte, vannak nehezen érthető részei a listán szereplő szókinsnek. „Mivel a fonetika és filológia ismeretlen tudományok voltak az ő napjaiban, lehetetlen elvárni, hogy megragadja a pontos színét minden magánhangzónak” (Abercromby 1895: 2). Ezen kívül pedig az is problémát jelentett, hogy a Richard Hakluyt által használt kézirat elveszett, így nem lehet pontosan tudni, hogy mely szavakban lehetnek esetleges másolási hibák. Amit Abercromby is észrevesz: Borrough „nem írt volna *ft*-t a *kt* hangkapcsolat jelölésére, sem pedig *s*-t vagy *t*-t amikor *č*-t hallott” (Abercromby 1895: 2).

Borrough szójegyzékének olvasata/értelmezése azért is okoz nehézséget, mert angol anyanyelvüként az angol nyelv helyesírásának megfelelően próbálta leírni a hallott szavakat. Ebben nincs is semmi meglepő, hiszen az első számi nyelvemlékekre különösen jellemző, hogy az írásbeliség nélkül élő számik szövegeit a szerzők saját anyanyelvük helyesírását használva próbálták lejegyezni.

Abercromby tanulmányában a Borrough által írt szavak mellé a feltételezett helyes kiejtést is feljegyezte, ezen kívül megadta az egyes szavak hangtani jellemzőit is. Abercromby 1895-ben megjelent cikkében Borrough szójegyzékét összevetette Arvid Genetznek az akkor frissen, 1891-ben megje-

¹² A lapp írásbeliségről: Domokos 2001: 107–120; Kelemen 2018: 99–108; Koponen 2010: 43–52; Korhonen 1981: 53–55; Lakó 1986: 10–13; Söder 2001: 561–568; Tamás 2001: 619–628.

lent kola számi szótárának (*Kuolan lapin murteiden sanakirja*) az adataival. Ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a 19. század végén ott élő számik nem közvetlen leszármazottai azoknak, akikkel Borrough találkozott.

4. A szójegyzék anyaga

Ebben a fejezetben a Borrough-féle szójegyzékben előforduló szavakat mutatom be. A szócikkek felépítése, az elemzés szempontjai a következők:

Az adatokat Borrough listájának sorrendjében adom meg. Címszóként Borrough adata szerepel. Ezután közlöm az adott szó eredeti angol jelentését, és ennek magyar fordítását, illetve a szó lelőhelyét Hakluyt és Aberercomby művében.

Ez követik a szótári adatok, az adott szó/kifejezés előfordulása a keleti számi szótárakban: **Genetz** (kolai lapp) 1891, **T. I. Itkonen** (kolta és kolai) 1958, **Kurucs** 1985 és **Sammallahti – Hvosrosztuhina** 1991 (= SH) (kildini), **Mosnikoff – Sammallahti** (kolta) 1988 (= MS), **Lehtiranta** 1989 (kolta, kildini, ter)¹³. Genetz és Lehtiranta esetében a szavak sorszámát adom meg, a többi szótárból a lapszámot tüntetem fel. A jelentéseket eredeti nyelven közlöm. Kurucs és Sammallahti – Hvosrosztuhina szótára cirill betűs, utóbbiban a jelentés északi számi nyelven van megadva.

A szócikk végén a szavak eredetével kapcsolatos információk állnak: egyrészt a protoszámi alak Lehtiranta 1989 (= Leht.), ill. Sammallahti 1998: 226–268 (= Samm.) rekonstrukciójában, másrészt az uráli rokon nyelvek adatai (az SSA és az UEW alapján).

- 1) **Cowghtie coteat** 'what call you this [hogy hívod ezt]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
- Az adat tagolása: *Cowght tie coteat* [*koxt tie koččat*]: 'hogyan' + 'ez' + 'hív (Sg2)' = hogy hívod ezt?
 - K, A *koxt*, K *kuht*, *kuoht* 'kuinka; wie' (Genetz 107.); Itkonen 158a; *кōххm* 'как' (Kurucs 126), 'mo, mot, movt; dego' (SH 54) | T *tā,tte* K *tātt* N *taht* A *tāt* 'tämä; dieser' (Genetz 590.); Itkonen 586ab, *məðma* 'этот' (Kurucs 366), *məðm* 'dat, duot, diet, dát' (SH 71), *tiett-aa* 'tämä (tässä)' (MS 123) | K, N *kahče-*, T *koččə-* 'kutsua; rufen, nennen' (Genetz 178.); Itkonen 151b; *коаһче* 'звать, называть' (Kurucs 115), *коа'че* 'gohččut' (SH 53); Ko *kāččad*, Kld *kāččəð*, T *kožčad* 'kutsua' (Lehtiranta 437).
 - PS *koččō* (Leht. 437); **koh`čō* (Samm. 245).

¹³ Lehtiranta *Yhteissaamelainen sanasto* című munkájában 1479 lexéma megfelelőit közli kilenc számi nyelvváltozatból (déli, umei, arjeplogi, luulei, északi, inari, kolta, kildini, teri). A teri adatokat némiképp egyszerűsítve közlöm.

- Az első szó az uráli eredetű **ku-*, *ko-* 'wer, welcher' névmási töre megy vissza, vö. fi. *ku-*, *ko-*, é. *ku-*, *kō-*, md. *ko-*, *ki-*, *ku-*, cser. *kō-*, *ku-*, vtj. *ke-*, zrj. *ko-*, *ke-*, *kj-*, *ku-*, osztj. *ko-*, *χō-*, *χā-*, vog. *ka-*, *χo-*, magy. *ho-*, nyeny. *χi-*, *χū-* stb. (SKES 230, SSA 1: 423, UEW 191). | A második szó ősi eredetű mutató névmás: U **tā-*, *te-*, *ti-* 'dieser', vö. fi. *tā-mā*, é. *te-ma*, md. *tē*, cser. *tā*, vtj. *ta-*, zrj. *ta-*, osztj. *tīm*, vog. *tī*, magy. *té[tova]*, nyeny. *tīkī* stb. A 'hozzád közelebb' jelentés számi fejlemény (SKES 1477, SSA 3: 355, UEW 513.). A szójegyzékben közölt alak kolta vagy északi forma. | A harmadik szó korai közfinn vagy talán finnugor eredetű: ?FU **kućz-* 'rufen, nennen' > fi. *kutsu-*, é. *kutsu-*, ?osztj. *kuť-* (SKES 249, SSA 1: 455, UEW 192).

2) *Poddythecke* 'come hither [gyere ide]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- Az adat tagolása: *poddy* [Imp Sg2] + *thecke* [LatProlat].
- K *puōtte-*, N *puehte-*, A *poitte-* 'tulla; kommen' (Genetz 1502.); Itkonen 387a; *nyəðmē* 'прибыть, прийти, приехать' (Kurucs 273), 'boahit' (SH 65); *pue'tted* ~ *puā'tted* 'tulla' (ImpSg2 *puā'd*) (MS 92); Ko *pue'tted*, Kld *pue'dded*, T *pijetted* 'tulla' (Lehtiranta 979) | K *tīye*, N *tiey* 'tänne, tähän; hierher' (Genetz 565.), Itkonen 587a; *mūze* 'сюда' (Kurucs 351), 'deike' (SH 70); *tiik* 'tänne' (MS 124).
- PS **pōtē* (Leht. 979); **poatē-* (Samm. 232).
- Az első szó az összámiig vezethető vissza. | A második szó az uráli eredetű **tā-*, *te-*, *ti-* 'dieser' névmási töre megy vissza, vö. fi. *tā-mā*, é. *te-ma*, md. *tē*, cser. *tā*, vtj. *ta-*, zrj. *ta-*, osztj. *tīm*, vog. *tī*, magy. *té[tova]*, nyeny. *tīkī* stb. (SKES 1184, SSA 3: 355, UEW 514).

3) *Auanchythocke* 'get thee hence [(de) menj oda]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- Az adat tagolása: *a uanchy* [Imp. Sg2] + *thocke* [LatProlat].
- N, A *a* 'mutta; aber' (Genetz 2.); Itkonen 1a; *a* 'a' (Kurucs 17); 'entä, no; mutta, vaan' (MS 7), 'muhto' (SH 45) | K *vānce*, N *vānce*, A *va,nce* 'vaeltaa; langsam gehen, wandern' (Genetz 1822.); Itkonen 705a; *vānñyč* 'идти (пешком)' (Kurucs 37), 'vāzzit' (SH 46); *vā'zzed* 'kävellä' (MS 146); Ko *vā'zzed*, Kld *vā'nzēd*, T *vanžed* 'kävellä' (Lehtiranta 1353) | K *toyī*, *toy* 'sinne; dahin' (Genetz 566.), Itkonen 622b; *moaze* 'туда' (Kurucs 353), 'dohko' (SH 70); *tok* ~ *tāk* 'sinne, tuonne' (MS 125).
- PS **vāncē* (Leht. 1353); **vānžē-* (Samm. 266); **tuo-ig* (Samm. 240).
- Az *a* orosz eredetű szó, vö. or. *a* 'de'. A második szó finnugor eredetű: FU **wanča-* 'überschreien' > vtj. *vīž-*, zrj. *vuž-*, osztj. *unč-*, vog. *uns-* (UEW 557). A harmadik szó az uráli eredetű **to-* 'jener' névmási töre megy vissza, vö. fi. *tuo*, é. *too*, md. *tona*, cser. *tu*, vtj. *tu*, zrj. *tj*, osztj. *tom*, vog. *tot*, magy. *tova*, *túl*, ngan. *to* stb. (SKES 1403, SSA 3: 327, UEW 527).

4) *Anna* 'farewell' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- Itt valószínűleg az ige 'hagy, enged' jelentése szerepel, vö. fi. *anna olla* 'hagyd!'. Borrough ezt 'búcsú(zás)' jelentésben jegyezte le.

- K *a_inte-*, A *o_inte-* 'antaa; geben, schenken' (Genetz 51.); Itkonen 2a; *аннѣтэ* 'дать' (Kurucs 26), 'addit' (SH 45); *ā'n* 'antaa', *ā'n āārr* 'antaa olla' (MS 150); Ko *ā'dded*, Kld *g'ndeð*, T *pñded* 'antaa' (Lehtiranta 19).
- PS **entē* (Leht. 19).
- Finn jövevényyszó. Maga a szó finnugor eredetű: FU **amta-* 'geben' > fi. *anta-*, md. *ando-*, vtj. *ud-*, zrzj. *ud-*, magy. *ad* (SKES 20, SSA 77, UEW 8).

5) Teyrue 'good morrow [jó reggelt]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- K *tīrv*, K *tīrves*, N *tiervas* 'terve; gesund'; K *tīrv tonn*, N *tierv* 'terve; guten Tag!' (Genetz 640.); Itkonen 591b; *müppø* 'здравствуй(те)' (Kurucs 352), 'bures' (SH 70); *tiðrv!* 'hyvää päivää!, terve!'" (MS 124).
- A finn *terve* 'szervusz; légy üdvözölve! átvétele. Ennek eredeti jelentése 'egészséges, ép'. Ez valószínűleg a *terva* szó képzett alakja. Ennek mai jelentése 'kátrány', de valaha '(fa)gyanta, (fa)szurok' jelentésű lehetett, ebből alakult ki az 'ép, egészséges (fa)' jelentésen keresztül a mai absztrakt jelentés (SKES 1276, SSA 3: 286, Sammallahiti 1998: 237).

6) Iomme lemaufes 'God will repay [Isten fizesse meg]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- Az adat tagolása: *iommele maufes* [Imp3Sg]. A *maufes* f betűje íráshiba, s helyett.
- K *jimmel*, A *jummel* 'jumala; Gott' (Genetz 561., 562.); Itkonen 45a; *иммель* 'бог', (Kurucs 91), 'ipmil' (SH 51); *e'mmel* 'Jumala' (MS 21) | *mā_ikse*, K *mākse-*, *mā_χse-*, N *mā_χse-* 'maksaa; bezahlen' (Genetz 1953.); Itkonen 233a; *mākk_χse* 'платить' (Kurucs 181), 'máksit' (SH 58); *mā'hssed* 'maksaa' (MS 68); Ko *mā'hssed*, Kld *mā'žseð*, T *mā_χsed* 'maksaa' (Lehtiranta 644).
- PS **māksē-* (Leht. 644; Samm. 253).
- Az első szó finn-volgai eredetű: FV **juma* 'Himmel, Gott' > fi. *jumala*, é. *jumal*, ??md. *Jumi(-ši-pas)*, cser. *jumo* (SKES 122, SSA 1: 247, UEW 638). A második elem szintén finn-volgai eredetű: FV **maksa-* 'geben; bieten (einen Preis)' > fi. *maksa-*, md. *makso-* (SKES 329, SSA 2: 142, UEW 698).

7) Passeuellie 'a friend [barát]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- Összetett szó. Az elemeinek jelentése: 'szent + testvér'.
- *pois-vil* 'ystävä, pyhäveli; Freund' (Genetz 1548); K *pa_iss* 'pyhä; heilig' (Genetz 1548.), Itkonen 344a; *pāāss* 'pyhä' (MS 83); Ko *pāā'ss*, Kld *pg'ss*, T *ps_χse* 'pyhä' (Lehtiranta 866) | K *vīlj*, N *vielj*, A *vil* 'veli; Bruder' (Genetz 1898.); Itkonen 753b; *вѣльѣ* 'брат' (Kurucs 44), 'viellja' (SH 47); *vi'llj* ~ *villj* 'veli' (MS 138); Ko *villj*, Kld *vīll'*, T *vīll'* 'veli' (Lehtiranta 1398).
- PS **pesē* (Leht. 866); **vēlje* (Leht. 1398);
- Az előtag valószínűleg a korai közfinn nyelvéllapot germán jövevényyszava, vö. ink., karj., ve., vót, észt *pühä*, liv *pivā* < ? germ. **wī_χa-*, vö. ófn. *wīhen* 'megszentel', ném. *weißen* 'ua.' (SKES 668, SSA 449, Kylstra 3: 89). Az utótag finnugor eredetű szó, vö. FU *welje* 'Bruder, Freund' ~ ?fi. *veli*, ?magy. *-val/-vel* (SKES 1691b, SSA 3: 424, UEW 567).

- 8) *Olmuelke* 'a man [férfi]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
 – Összetett szó. Az elemeinek jelentése: 'ember, férfi + fiú'.
 – T *olmij*, *olmuj*, K *olmuñč*, N *ovmiš*, A *olmoš* 'ihminen, mies; Mensch, Mann' (Genetz 1917.), Itkonen 319a; *олма* (*оллмэ*) 'человек' (Kurucs 241), 'olmmoš' (SH 62); *ooumāž*, *āāumaž* (*oummu*) 'ihminen' (MS 79), Ko *āāumaž*, Kld *ālmeñž*, T *olmuj* 'ihminen' (Lehtiranta 805) | *a;lkē*, K *a;lk*, N, A *o;lk* 'poika; Sohn' (Genetz 74.); Itkonen 9b; *алльк* 'сын' (Kurucs 24), 'bárdni' (SH 45); *ā'lğğ* 'poika' (MS 9); Ko *ā'lgg*, Kld *g'lg*, T *v̄lge* 'poika' (Lehtiranta 10).
 – PS **olmō* (Leht. 805), **elmāj* (Samm. 259); **elkē* (Leht. 10).
 – Az első elem összekapcsolható a fi. *ilminen* 'ember' szóval (SSA 1: 225, SKES 106); PS **elmē* 'levegő' + *-āj* szuffixum (< PFU **ilma* 'levegő') (Sammallahti 1989: 259). A második szó összefügghet a finn *yrkä* 'fiú, legény', *yrkō* 'férfi' szavakkal.
- 9) *Captella* 'a woman [nő]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
 – Összetett szó. Az elemeinek jelentése: 'feleség + nem'.
 – K *kāvt-to;lle* 'naispuoli; das weibliche Geschlecht'; K *kāp*, N A *kāv* 'vaimo; Weib' (Genetz 372.); Itkonen 99b; *коаб* 'новобрачная; молодая жена' (Kurucs 112); *коабсэсс* 'moarsi' (SH 53); *коабсэсс* 'nevesta' (Kurucs 113), *kaav* (*kaappi*) 'vaimo' (MS 33); Ko *kaav*, Kld *kaβ*, T *kab* 'nainen' (Lehtiranta 362) | *to;lle* 'sukupuoli; Geschlecht' (Genetz 660.).
 – PS **kāpek* (Leht. 362). Az utótag elavult szó (Itkonen 606a).
- 10) *Alke* 'a son [fia vkinek]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
 – Ld. a 8. szócikket.
- 11) *Neit* 'a daughter or young wench [lány a valakinek, fiatal nő]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
 – T *nijt*, K, A *nijt*, *nijt*, *niejt* 'tytär, tyttö, neiti; Tochter, Mädchen' (Genetz 1154.); Itkonen 281a; *nūüüm* (Kurucs 212), 'nieida' (SH 60); *nijdd* (*niōd*) 'tyttö, tytär' (MS 71); Ko *nijdd*, Kld *nijd*, T *nijd* 'neito, tytär' (Lehtiranta 730).
 – PS **nējte* (Leht. 730), **niejDe* (Samm. 256).
 – Uráli eredetű szó: U **nejde* 'Mädchen, Jungfrau, Tochter' > fi. *neiti*, é. *neid*, zsj. *nīl*, votj. *nīl*, nyeny. *nedako* (SKES 371, SSA 2: 211, UEW 302).
- 12) *Oyuie* 'a head [fej]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
 – T *viōjve*, K *uo;iv*, N *uejv*, A *o;iv* 'pää; Kopf' (Genetz 1730.); Itkonen 767a; *өүзүүс* 'голова' (Kurucs 60), 'oaivi' (SH 48); *vuei'vv* 'pää' (MS 142); Ko *vuei'vv*, Kld *vuej'v*, T *viejve*, I *oaivi*, É *oai've* 'pää' (Lehtiranta 822).
 – PS **ōjvē* (Leht. 822), **oajvē* (Samm. 258).
 – Uráli eredetű szó: U **ojwa* 'Kopf, Haupt' > fi. *oiva*, é. *oim*, ?mdM *ujf̄te-*, cser. *wuj*, nyeny. *ṇāewa* (SKES 423a, SSA 2: 261, UEW 336).

13) *Cyelme* 'an eye [szem]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *čā_ilme*, K *ča_ilm*, N *ča_ilm*, *čo_ilm* 'silmä; Ange' (Genetz 814.); Itkonen 643a; *чалльм* 'глаз' (Kurucs 387), 'čalbmi' (SH 73); *čā'lm* 'silmä' (MS 13); Ko *ča'lm*, Kld *čglm*, T *čvlme* 'silmä' (Lehtiranta 110).
- PS **čēlmē* (Leht. 110), **čēlmē* (Samm. 233).
- Uráli eredetű szó: U **silmä* 'Auge' U > fi. *silmä*, md. *šelme*, cser. *šinca*, vtj. *šin*, zřj. *šin*, osztj. *sem*, vog. *sam*, nyeny. *sew* (SKES 1026, UEW 479, SSA 3: 181).

14) *Nenna* 'a nose [orr]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *ñu_inne*, K *ñu_inn*, N *ñuo_inn* 'nenä; Nase' (Genetz 1112.); Itkonen 306b; *нюннѣ* 'нос' (Kurucs 222), 'njunni' (SH 61); *njuu'nn* 'nenä' (MS 74); Ko *njuu'nn*, Kld *ñu'nn*, T *ñuñne* 'nenä' (Lehtiranta 791).
- PS **ñōnē* (Leht. 791).
- Korai közfinn eredetű szó, vö. fi., ink., karj. vót *nenä*, ve. *ñena*, é. *nina* (SKES 372, SSA 2: 213).

15) *Nealma* 'a mouth [száj]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *ñā_ilme*, K, N, A *ñā_ilm*, *nā_ilm* 'suu; Mund' (Genetz 1128.); Itkonen 294a; *няльм* 'рот' (Kurucs 226), 'njálbmi' (SH 61); *njā'lm* 'suu' (MS 75); Ko *njā'lm*, Kld *ñā'lm*, T *ñālme* 'suu' (Lehtiranta 763).
- PS **ñālmē* (Leht. 763), **ñālmē* (Samm. 257).
- Finnugor eredetű szó: FU **ñālmā* 'Zunge' > cser. *jālmə*, osztj. *ñāləm*, vog. *ñēləm*, magy. *nyelv* (UEW 313).

16) *Pannea* 'teeth [fogak]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *pā_inne*, K, N, A *pā_inn* 'hammas; Zahn' (Genetz 1568.); Itkonen 338b; *пāннѣ* 'зуб' (Kurucs 248), 'bātñi' (SH 63); *pāā'nn* 'hammas' (MS 96); Ko *pāā'nn*, Kld *pā'nn*, T *pāñne* 'hammas' (Lehtiranta 891).
- PS **pānē* (Leht. 891, Samm. 230).
- Finnugor eredetű szó: FU **piñe* 'Zahn' FU > fi. *pui*, md. *pej*, cser. *pü*, vtj. *piñ*, zřj. *piñ*, osztj. *pōñk*, vog. *pun̄k*, magy. *fog* (UEW 382).

17) *Neughtema* 'a tounge [nyelv]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *ñū_hčem*, K, N *ñuo_hčem* 'kieli (suussa); Zunge' (Genetz 1095.); Itkonen 305b; *нѹххчѣмъ* 'язык' (Kurucs 222), 'njuovčča' (SH 61); *njuhččām* 'kieli (suussa)' (MS 74); Ko *njuhččām*, Kld *ñū_hčem*, T *ñjēčvm* 'kieli' (Lehtiranta 788).
- PS **ñōkčēm* (Leht. 788).
- Uráli eredetű szó: U **ñan̄kče* '?harter Gaumne, ?Kiemen' > cser. *našmə*, zřj. *ñekčim*, osztj. *ñaxšəm*, vog. *ñaxšam*, nyeny. *ñiñčī?* (UEW 311).

18) *Seaman* 'a beard [szakáll]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *seaman*, K, N *seam* 'parta; Bart' (Genetz 1084.); Itkonen 481a; *сѣм* (*сѣмман*) 'борода' (Kurucs 340), 'skávžá' (SH 69); *seām* 'parta' (MS 107).

19) Peallee 'an ear [fül]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *pielje*, K *pielj*, N *pelj*, A *pel* 'korva; Ohr' (Genetz 1638.); Itkonen 354a; *пѣлльй* 'yxo' (Kurucs 253), 'beallji' (SH 63); *pe'llj* 'korva' (MS 85); Ko *pe'llj*, Kld *pie'll*, T *piel'le* 'korva' (Lehtiranta 908).
- PS *pēljē* (Leht. 908), PS **pealjē* (Samm. 230).
- Finnugor eredetű szó: FU **peljä* 'Ohr' > md. *pi'le*, cser. *pəl̥l̥š*, vtj. *pel*, zrj. *pel*, osztj. *pěl*, vog. *pal'* (UEW 370).

20) Teappat 'a neck [nyak]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *čäppat*, K *čäppø*, N *čeahpeht* 'kaula; Hals' (Genetz 820.); Itkonen 653a; *чәнэх* 'шея' (Kurucs 387), 'čeabet' (SH 73); *čēäppat* 'kaula' (MS 14); Ko *čēäppat*, Kld *čabbeð*, T *čēäppad* 'kaula' (Lehtiranta 130).
- PS **čēpētē* ~ *čēpōttē* (Leht. 130).
- Finnugor eredetű szó: FU **sepä* 'Hals, Nacken' > fi. *sepä*, md. *šive*, cser. *šij*, vtj. *šies*, zrj. *ši*, osztj. *säwel*, vog. *sipluw* (UEW 473).

21) Voapt 'the hair [haj]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *vīpt*, K *vūpt*, N *vuopt*, A *vuohpt* 'hius, hapsi; Haupthaar' (Genetz 1922.); Itkonen 802b; *өṽnnm* 'волос' (Kurucs 57), 'vuokta' (SH 48); *vuōptt* 'hius' (MS 144); Ko *vuōptt*, Kld *vūpt*, T *vīpt* 'tukka' (Lehtiranta 1455).
- PS **vōpte* (Leht. 1455).
- Uráli eredetű szó: U **apte* 'Haar' > cser. *üp*, osztj. *awət*, vog. *āt*, nyeny. *ṽäept* (SKES 57, SSA 1: 140 *hapsi*, UEW 14).

22) Keat 'a hand [kéz]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T, K *kītt*, N *kieht*, A *kit* 'käsi; Hand' (Genetz 153.); Itkonen 123b; *күөт* 'рука' (Kurucs 108), 'giehta' (SH 52); *kiōtt* 'käsi' (MS 52); Ko *kiōtt*, Kld *kādd*, T *kitt* 'käsi' (Lehtiranta 433).
- PS **kēte* (Leht. 433), **kietē* (Samm. 244).
- Finnugor eredetű szó: FU **käte* 'kéz' > fi. *käsi*, md. *ked'*, cser. *kit*, vtj. *ki*, zrj. *ki*, osztj. *köt*, vog. *kāt*, magy. *kéz* (SKES 263, SSA 479, UEW 140).

23) Soarme 'fingers [ujjak]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *sīrm*, N *suorm* 'sormi, varvas; Finger, Zehe' (Genetz 1019.); Itkonen 534a; *suōrmm* 'sormi' (MS 114); Ko *suōrmm*, Kld *-sūrm*, T *sijrm* 'sormi' (Lehtiranta 1190).
- PS **sōrme* (Leht. 1190).
- Finn-volgai eredetű szó: FV **sorme* 'Finger' > fi. *sormi*, é. *sōrm*, md. *sur* (SKES 1080, SSA 3: 202, UEW 765).

24) Iowlkie 'a leg [láb]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *jīlke*, K *jūlk*, N *juoilk*, *jueilk* 'jalka; Fuss' (Genetz 539.); Itkonen 73b; *юльк* 'нога' (Kurucs 429), 'juolgi' (SH 76); *jue'lğg* 'jalka' (MS 30); Ko *jue'lgg*, Kld *jū'lğ*, T *jīlge* 'jalka' (Lehtiranta 292).

- PS **jōlkē* (Leht. 292), **juolGē* (Samm. 251).
- Finnugor eredetű szó: FU *jalka* 'Fuß, Bein' > fi. *jalka*, md. *jalgo*, cser. *jol*, magy. *gyalog* (SKES 113, SSA 1: 234, UEW 88).

- 25) *Peelkie*** 'the thumb or great toe [hüvelykujj, nagylábujj]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
- T *pie_ilke*, K, N *pie_ilk* 'peukalo; Daumen' (Genetz 1632.); Itkonen 366a; *пѣлльк* 'большой палец' (Kurucs 253), 'bealgi' (SH 63); *peä'lgg* 'peukalo' (MS 86); Ko *peä'lgg*, Kld *pie'lg*, T *pie_ilge* 'peukalo' (Lehtiranta 909).
 - PS **pēlkē* (Leht. 909).
 - Finn-permi (esetleg uráli) eredetű szó: FP **pālkā* 'Daumen' > ?fi. *peukalo*, md. *pelka*, vtj. *pel'i*, zrz. *pel*, ?nyeny. *pīkce* (SKES 534, SSA 2: 346, UEW363).
- 26) *Sarke*** 'woollen cloth [gyapjúruha; posztó]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
- T *sā_irke*, K *sā_irk*, N *sa_irk* 'sarka; grobes wollenes Tuch' (Genetz 1005.); Itkonen 474b; *cāppьк* 'грубое сукно' (Kurucs 316), 'gákkis' (SH 67); *sā'rġg* 'sarka (kangas)' (MS 116); Ko *sā'rġg*, Kld *sā_irgēd*, T *sā_irgpd* 'viilto' (Lehtiranta 1110).
 - PS **sārke* (Leht. 1110).
 - Balti finn jövevényelem, vö. fi., ink., karj., vót *sarka*, ve., ?é. *sarg* 'daróc' (SKES 975, SSA 3: 158).
- 27) *Lein*** 'linen cloth [vászonruha]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
- T *lijne*, N, A *lijn* 'palttina; Leinwand' (Genetz 1351.); Itkonen 213b; *лѣйин* 'лѣн' (Kurucs 174), 'beallemas' (SH 57); *lei'nn* 'liina' (MS 55); Ko *lei'nn*, Kld *lġjn*, T *lġjne* 'liina' (Lehtiranta 585).
 - PS **lijnē* (Leht. 585).
 - Skandináv jövevényyszó (vö. óno. *lín*, no., sv. *lin*). Vagy közvetlenül vagy balti finn közvetítéssel került a számiba, vö. fi., karj. *liina*, ink. *līna*, ve. *lin* (SKES 293, SSA 2: 74, Kylstra 2: 204).
- 28) *Payte*** 'a shirt [ing]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
- T *pajte*, K, N *pājt*, *pajt* 'paita; Hemd' (Genetz 1482.); Itkonen 328b; *nāyūm* 'нателъная рубашка' (Kurucs 246), 'báidi' (SH 63); *pāidd* 'paita' (MS 95).
 - Finn jövevényyszó, vö. fi. *paita*. Ez a szó a finnségi nyelvek (ink., karj. *paita*, ve. *paid*) germán jövevényiszava, vö. gót *paida*, óang. *pād* (SKES 462, SSA 2: 291, Kylstra 3: 14).
- 29) *Toll*** 'fire [tűz]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)
- T, K, N, A *toll* 'tuli; Feuer' (Genetz 659.); Itkonen 605a; *тōлл* 'огонь' (Kurucs 356), 'dolla' (SH 70); *toll* 'tuli' (MS 125); Ko *toll*, Kld *tōll*, T *toll* 'tuli' (Lehtiranta 1266);
 - PS **tole* (Leht. 1266; Samm. 239).
 - Urali eredetű szó: U **tule* 'Feuer' > fi. *tuli*, é. *tuli*, md. *tol*, cser. *tēl*, vtj. *tġl*, zrz. *tġl*, nyeny. *tū* (SKES 1388, SSA 3: 323, UEW 535).

30) Keatse 'water [viz]' (Hakluyt 369; Abercromby 5)

- T *čā,cce*, K *čā,cc*, N *čā,hc*, A *čāc* 'vesi'; Wasser' (Genetz 753.); Itkonen 649a; *чāдзъ* 'вода' (Kurucs 385), 'čāhci' (SH 73); *čāā'cc* 'vesi' (MS 20); Ko *čāā'cc*, Kld *čā'z̄z̄*, T *čacce* 'vesi' (Lehtiranta 115).
- PS *čācē* (Leht. 115), **čācē* (Samm. 234).
- Talán finnugor eredetű szó, amennyiben összefügg az osztják *seč* lexémával (UEW 469).

31) Murr 'wood [fa]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *mīrr*, K *mūrr*, N *muorr*, A *mur* 'puu; Holz, Baum' (Genetz 2014.); Itkonen 265b; *м̄рр* 'дерево' (Kurucs 198), 'muorra' (SH 59); *muōrr* 'puu' (MS 67); Ko *muōrr*, Kld *mūrr*, T *mīrr* 'puu' (Lehtiranta 692).
- PS **mōre* (Leht. 692), **muore* (Samm. 256).

32) Vannace 'a boat [csónak]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *vans*, K *vøns*, N *vonas*, *vønmas* 'vene; Boot' (Genetz 1825.); Itkonen 732a; *вѣнс* 'лодка' (Kurucs 72), 'fanas' (SH 49); *vōdnās* 'vene' (MS 139); Ko *vōdnās*, Kld *vēn,s* T *vøns* 'vene' (Lehtiranta 1331).
- PS **venes* (Leht. 1331).
- Finn-volgai eredetű szó: FV **wene-še* 'Boot' > fi. *vene*, é. *vene*, md. *venč* (SKES 1695, SSA 425, UEW 819).

33) Ariea 'an oar [evezőlapát]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *ārja*, K *ārj*, N *ajr* 'airo; Ruder' (Genetz 58.); Itkonen 6a; *āpp̄yū* 'весло' (Kurucs 28), 'āiru' (SH 45); *āirr* 'airo' (MS 149); Ko *āirr*, Kld *ārj*, T *ārja* 'airo' (Lehtiranta 38).
- PS **ājrō* (Leht. 38).
- Germán jövevényszó (skand. **airō*-, vö. no. *ár*, sv. *år*, *åra*), amely közfinn közvetítéssel kerülhetett a számiba, vö. fi., ink. *karj*-, vót *airo*, ve. *air*, é. *aer*, lív *āiraz* (SKES 10, SSA 1: 59, Kylstra 1: 16).

34) Nurr 'a rope [kötél]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *nīrre*, K *nūrr*, N *nuo,rr* 'nuora; Strick, Seil' (Genetz 1182.); Itkonen 289a; *н̄рр̄* 'верёвка' (Kurucs 217), 'báddi' (SH 61); *nue'rr* 'naru, nuora' (MS 76).
- Germán jövevényszó (skand. **snōrā*-, vö. no., sv. *snōr*, óang. *snōr*, ném. *Schnur*), amely közfinn közvetítéssel kerülhetett a számiba (SKES 400, SSA 2: 239, Kylstra 2: 303).

35) Peyue 'a day [nap (időegység)]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *piejve*, K *piejv* N, A *pejv* 'päivä, aurinko; Tag, Sonne' (Genetz 1492.); Itkonen 350b; *п̄йүв* 'день; солнце' (Kurucs 252), 'beaivi' (SH 63); *pei'vv* 'päivä; aurinko' (MS 85); Ko *pei'vv*, Kld *pie'jv*, T *piejve* 'päivä, aurinko' (Lehtiranta 905).
- PS **pējvē* (Leht. 905), **peajvē* (Samm. 230).

- Finnugor vagy korai közfinn eredetű szó: ?FU *pājwä* 'Feuer' > fi. *päivä*, é. *päev*, ??zrj. *bi*, ??osztj. *pāj* (SKES 680, SSA 2: 456, UEW 360).

36) Hyr (?) 'a night [éjszaka]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Borrough valószínűleg az *ijj/jijj* szót akarta lejegyezni.
- T *jijj*, K *éjj*, *ijj* 'yö; Nacht' (Genetz 489.); Itkonen 45a; *ыйй* 'ночь' (Kurucs 418), 'idja' (SH 76); Kld *ijj*, T *jijj* 'yö' (Lehtiranta 241).
- PS **ijē* (Leht. 241; Samm. 248).
- Finnugor eredetű szó: FU **eje* ~ *ijē* 'Nacht' > fi. *yö*, é. *öö*, md. *ve*, vtj. *uj*, zrj. *voj*, osztj. *ěj*, vog. *jij*, magy. *éj* (SKES 1866, SSA 3: 493, UEW 72).

37) Peyuezea 'the Sun [Nap (égitest)]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Ld. a 35. szócikkben.
- PS **peajvāže*, a **peajvē* 'nap' szó (ld. a 35. szócikket) névszóképzős (diminutív képzős) alakja (Samm. 230).

38) Manna 'the Moon [Hold]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *mānna*, K, N *mānn*, A *man* 'kuu; Mond' (Genetz 1999.); Itkonen 236b; *мāнн* 'месяц; луна' (Kurucs 182), 'mānnu' (SH 58); *māān* 'kuu' (MS 69); Ko *māān*, Kld *mānn*, T *manna* 'kuu' (Lehtiranta 647).
- PS **mānō* (Leht. 647, Samm. 254).
- Skandináv jövevényszó (**mānan-*), vö. sv. *måne*.

39) Laste 'stars [csillagok]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Íráshiba, Borrough a szókezdő *t-* helyett *l-*t írt.
- T *tā_iste*, K, N *tā_ist*, A *tāst* 'tähti; Stern' (Genetz 608.); Itkonen 574a; *мāссыт* 'звезда' (Kurucs 346), 'násti' (SH 70); *tā'snn* 'tähti' (MS 131); Ko *tā'stt*, Kld *tā'st*, T *taš_ite* 'tähti' (Lehtiranta 1233).
- PS **tāstē* (Leht. 1233).
- Finn-volgai eredetű szó: FV **tāštā* 'Stern' > fi. *tähti*, é. *täht*, md. *teštē*, cser. *tištō* (SKES 1472, SSA 3: 353, UEW 793).

40) Cozam volka 'whither you go [hova mész]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Az adat tagolása: 'hova [Illat] + megy [?Prs2Sg rag nélkül, vö. 1) példa]'
- T *kozi*, K *kōs*, N *kōzz*, A *koz* 'mihin; wohin' (Genetz 107.); Itkonen 156a; *кōз* 'куда' (Kurucs 121), 'gosa' (SH 53); *koozz* 'mihin, minne' (MS 36) | T *vi_ilke-*, K *vū_ilke-*, N *vuolke-*, A *vuilke-* 'lähteä; sich begeben' (Genetz 1890.); Itkonen 783b; *вўльке* 'пойти' (Kurucs 56), 'vuolgit' (SH 48); *vue'lgged* (MS 142); Ko *vue'lgged*, Kld *vū'lgged*, T *vi'lgged* 'lähteä' (Lehtiranta 1434).
- PS **vōlkē* (Leht. 1434), **vuolgē* (Samm. 267).
- Az első szó az uráli eredetű **ku-*, *ko-* 'wer, welcher' névmási töre megy vissza, részletesebben ld. az 1. szócikkben. A második elem finnugor eredetű: FU **walka-* 'hinabsteigen, hinabgehen' > fi. *valka*, *valkama*, é. *valgu-*, md. *valgo-*, cser. *wole-*, osztj. *waγol-*, vog. *wāyl-*, magy. *vál-* (SKES 1619, SSA 3: 399, UEW 554).

41) Ottapp 'sleep [alszik]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- ?Prs1Pl alak.
- T *viõtte-*, K *uoitte-* 'nukkua; schlafen' (Genetz 1741.); Itkonen 763a; *õyõðmẽ* 'спать' (Kurucs 60), 'oaddit' (SH 48); Itkonen 763a; *vue'dded* ~ *vuã'dded* 'nukkua' (MS 141); Ko *vue'dded*, Kld *vue'ddeð*, T *vjeṭṭed*, I *oaddid*, É *oaddet* 'nukkua' (Lehtiranta 817).
- PS **õðē* (Leht. 817), *oaddē* (Samm. 257).
- Finnugor eredetű szó: FU **õða-* 'schlafen, liegen' > md. *udo-*, osztj. *ãla-*, magy. *al-*, *alsz-* (UEW 334).

42) Tallye 'that [az]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *ta,le* 'se on; der ist, das ist' (Genetz 648), A *tãllan* 'tämä; dieser' (Genetz 590.), Itkonen 575b; *тала, таль* 'bot' (Kurucs 344, 366), *mana* 'däppe' (SH 69); *tã'l* 'silloin; sillä, koska' (MS 121).
- Az uráli eredetű **tã-*, *te-*, *ti-* 'dieser' névmási töre megy vissza, részletesebben ld. a 2. szócikkben.

43) Keiedde pieue 'a week [hét (időegység)]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Az egyes elemek jelentése: 'hét + nap'.
- A 'hét' jelentésű szó adatait és etimológiáját ld. a 74. szócikkben (*kegdeem*), a 'nap' jelentésűét a 35.-ben (*peyue*).

44) Ischie 'a year [év]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Íráshiba, az -s- hibás betoldás.
- T *jikke*, K *ëkk*, É *kk*, N *ëhk* 'vuosi; Jahr' (Genetz 464.); Itkonen 44a; *ыгкь* 'год' (Kurucs 418), 'jahki' (SH 75); *ee'kk* 'vuosi' (MS 21); Ko *ee'kk*, Kld *i'gg*, T *jṭkke*, I *ihe* 'vuosi' (Lehtiranta 248).
- PS *jekē* (Leht. 248); **ikē* (Samm. 249).
- Finnugor eredetű szó: FU **jikā* ~ *ikā* 'Alter, Jahr' > fi. *ikä*, é. *iga*, md. *ije*, cser. *ij*, magy. *év* (SKES 103, SSA 1: 223, UEW 98).

45) Kesse 'summer [nyár]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *kiesse*, K, N *kiess*, A *kess* 'kesä; Sommer' (Genetz 207.); Itkonen 121b; *кѣссь* 'лето' (Kurucs 107) 'geassi' (SH 52); Ko *kiã'ss*, Kld *kie'ss*, T *kiesṣe* 'kesä' (Lehtiranta 393).
- PS **kēsē* (Leht. 393); **keasē* (Samm. 244).
- Finn-volgai eredetű szó: FV **kesä* 'Sommer' > fi. *kesä*, md. *kize* (SKES 187, SSA 1: 351, UEW 660).

46) Talue 'winter [tél]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *tãlve*, K, N *ta,lv* 'talvi; Winter' (Genetz 671.); Itkonen 571a; *тãльв* 'зима' (Kurucs 344), 'dálvi' (SH 70); *tã'lvv* 'talvi' (MS 131); Ko *tã'lvv*, Kld *tã'l̄v*, T *ta'lve* 'talvi' (Lehtiranta 1223).
- PS **tãlvē* (Leht. 1223; Samm. 237).

- Finnugor eredetű szó: FU **tālwā* 'tél' > fi. *talvi*, md. *tēle*, cser. *telō*, vtj. *tol*, zrz. *tēl*, osztj. *tēl̥ə*, vog. *tāl*, magy. *tél* (SKES 1217, UEW 516, SSA 265),

47) Iowksam 'cold [hideg]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Itkonen 65a; *iisās* 'viileä' (MS 24); T *jik̄sem* 'kylmä (sää)' (Lehtiranta 269).
Kevés nyelvjárásban van meg.
– PS **jēḡsō* (Leht. 269);
– Finn-volgai eredetű szó: FV **jakša* 'kühl, kalt' > é. *jahe*, md. *jakšamo*, ?cser. *jūkše*- (UEW 631).

48) Parox 'warm [meleg]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- Íráshiba lehet, Borrough a *k* helyett *r*-t írt.
– T *pāhk*, K *pāhk*, N *pāhk*, *pāhk* (melléknév), T *pāks*, K *pākas*, N *pākas* (főnév) 'lämmin; warm' (Genetz 1442.); Itkonen 332b; *noahk* 'тёплый' (Kurucs 258); *nōākas* 'liekkas' (SH 64); *paakkās* 'lämmin' (MS 82); Ko *paakkās*, Kld *pāgas*, T *pakks* 'kuuma' (Lehtiranta 882).
– PS **pākke* (Leht. 882).

49) Abrye 'rain [eső]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *aḡbre*, K *aḡbr*, N *ōbr* 'vesisade; Regen' (Genetz 89.); Itkonen 17b; *āōōbp* 'дождь' (Kurucs 17), 'arvi' (SH 45); *ā'brr* 'sade' (MS 9); *ā'brr*, Kld *gbr*, T *ōbre* 'sade' (Lehtiranta 21).
– PS **eprē* (Leht. 21). Balti vagy germán átvétel (Sammallahti 1998: 126).

50) Youghang 'ice [jég]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T, K *jiññ*, N *jieññ* 'jää; Eis' (Genetz 484.); Itkonen 62a; *ūyy* 'лёд' (Kurucs 92), 'jiekḡa' (SH 51); *jiōḡḡ* 'jää' (MS 28), Ko *jiōḡḡ*, Kld *jīnn*, T *jinn* 'jää' (Lehtiranta 268).
– PS **jēḡḡ* (Leht. 268); **jiēḡḡ* (Samm. 250).
– Finnugor eredetű szó: FU **jäḡe* 'Eis' > fi. *jää*, md. *ej*, *eḡ*, *ev*, cser. *ij*, vtj. *jē*, zrz. *jī*, osztj. *jōḡk*, vog. *jāḡk*, magy. *jég* (UEW 93, SSA 1: 260, SKES 132),

51) Keatikye 'stone [kő]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T *kieḡtke*, K N *kieḡtk*, A *kētk* 'kivi; Stein' (Genetz 164.); Itkonen 116a; *kēōōtk* 'камень' (Kurucs 104), 'geadgi' (SH 52); *k' eä'dgḡ* 'kivi' (MS 50); Ko *keä'dgg*, Kld *kie'dg*, T *kiedge* 'kivi' (Lehtiranta 380).
– PS **kēōōkē* (Leht. 380); **keāōgē* (Samm. 243).

52) Sellowpe 'silver [ezüst]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

- T, N, A *silp*, K *silp* (Genetz 1038.); Itkonen 497a; *сыллп* 'серебро' (Kurucs 336), *сыллб* 'silba' (SH 69); *silbb* 'hopea' (MS 108); Ko *silbb*, Kld *silb*, T *sīlb* 'hopea' (Lehtiranta 1133).
– PS **silpe* (Leht. 1133).
– Skandináv eredetű szó, vö. ónorv. *silfr*, norv. *sylv*, sv. *silfver* (nyj. *silv*) (Qvigstad 1893: 277).

53) *Solda* 'gold [arany]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

– Orosz jövevénytyszó, vö. or. *золото*.

54) *Tennae* 'tin [ón]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

– T *ta,nne*, K *ta,nn*, N *ta,nn* (Genetz 610.); Itkonen 572a; *та́ннь* 'олово' (Kurucs 345), 'datni' (SH 70); *tá'nn* 'tina' (MS 121); Ko *tá'nn*, Kld *tg'nn*, T *toṇṇe* 'tina' (Lehtiranta 1212).

– PS **tenē* (Leht. 1212).

– Skandináv eredetű szó (germ. **tina-*, ósv., óno., óang. *tin*, sv. *tenn*, ófn. *zin*, ném. *Zinn*). Elképzelhető, hogy balti-finn közvetítéssel jutott a számiba (SKES 1304, SSA 3: 296, Kylstra 3: 298).

55) *Veskue* 'copper [réz]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

– T *vieške*, K *vie,šk*, N *via,šk* 'vaski, kupari; Kupfer' (Genetz 1769.); Itkonen 750a; *вѣшшукъ* 'медь' (Kurucs 42), 'veaiki' (SH 47); *veā'skk* 'kupari, vaski' (MS 136); Ko *veā'skk*, Kld *vie'sk*, T *vieške* 'kupari' (Lehtiranta 1380).

– PS *vēškē* (Leht. 1380).

– Uráli eredetű szó: U **waške* 'irgendein Metall, ?Kupfer' > fi. *vaski*, md. *uške*, ?cser. *waž*, vtj. *veš*, zrlj. *jš*, osztj. *wăγ*, vog. *wəs*, magy. *vas*, nyeny. *ješe* (SKES 1666, SSA 3: 416, UEW 560).

56) *Rowadt* 'iron [vas]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

– T *rivte*, K *rū,vt*, N *ruvt* 'rauta; Eisen' (Genetz 1303.); Itkonen 444a; *рѣвѣмъ* 'железо' (Kurucs 299), 'ruovdi' (SH 66); *ru'vdd* 'rauta' (MS 102); KO *ru'vdd*, Kld *rū'vd*, T *rjvde* 'rauta' (Lehtiranta 1079).

– PS **rōvtē* (Leht. 1079).

– Skandináv eredetű szó (germ. **raudan-*, óno., izl. *raudī*), vö. fi., ink. karj., *rauta*, ve., é. *raud*, lív *rōda*. Elképzelhető, hogy balti-finn közvetítéssel jutott a számiba (SKES 750, SSA 3: 57).

57) *Neybxs* 'a knife [kés]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

– PxSg3 alak.

– T *nijpe*, K N *nijp* 'veitsi; Messer' (Genetz 1156.); Itkonen 282a; *ныййтъ* 'нож' (Kurucs 218), 'niibi' (SH 61); *nei'bb* 'puukko, veitsi' (MS 71); Ko *nei'bb*, Kld *ni'jb*, T *nijb(e)* 'veitsi, puukko' (Lehtiranta 726).

– PS **nijpē* (Leht. 726).

– Skandináv eredetű szó, vö. ónorv. *kinlfr*, norv. *kniv*, sv. *kinf* (Qvigstad 1893: 245).

58) *Axshe* 'a hatchet [bárd, fejsze]' (Hakluyt 369; Abercromby 6)

– T *ākše*, K *qχš*, N *āχš* 'kirves; Axt' (Genetz 9.); Itkonen 3b; *о́а́кшъ* 'топор' (Kurucs 229), 'ákšu' (SH 61); *āhšš* 'kirves' (MS 149), Ko *āhšš*, Kld *αχš*, T *ākša* 'kirves' (Lehtiranta 43).

– PS **ākšōjō* (Leht. 43).

– Skandináv jövevénytyszó, vö. ónorv. *øx*, *ex* (Qvigstad 1893: 87–88).

- 59) *Leabee*** 'bread [kenyér]' (Hakluyt 370; Abercromby 6)
 – T *liejpe*, K *liejp*, N, A *lejp* 'leipä; Brot' (Genetz 1352.); Itkonen 204b; *лѣѳъ* (Kurucs 158), 'láibi' (SH 56); *lei'bb* 'leipä' (MS 55).
 – Finn jövevényyszó (*leipä*). Ez végső soron germán eredetű szó, vö. gót *hlaiḥs*, ófn. *hleib*, *leib*, ném. *Laib*, óno. *hleifr*, sv. *lev*. Ld. még ink. karj., vót *leipä*, ve., é. *leib*, liv *lēba* (SKES 285, SSA 2: 60, Kylstra 2: 190).
- 60) *Ieauegoet*** 'meal [étel]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Többses számú alak (vö. É *jáfut* ~ *jáf'fut* 'Mehl', Kelemen 2015: 257).
 – T *jāvva*, K, N *jāvv* 'jauhot; Mehl' (Genetz 549.); Itkonen 51b; *явв* 'мыка' (Kurucs 431), 'jáf'fut (SH 77); *jāvv* 'jauho' (MS 32).
 – Finn jövevényyszó (*jauho* 'liszt', az északi számiba is 'étel' jelentéssel került át). Ez finn-volgai eredetű szó: FV **jaṇša* 'Mehl; mahlen' > fi. *jauha*-, md. *jaža*-, cser. *joṇāšte*- (SKES 115, SSA 1: 237, UEW 631).
- 61) *Peencka*** 'the wind [szél]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – T, A *piñk*, K *pīñk*, N *piekk* 'tuuli; Wind' (Genetz 1474.); Itkonen 363b; *пүүк* 'вереп' (Kurucs 256), 'biegga' (SH 64); *piōg'g* 'tuuli' (MS 87); Ko *piōgg*, Kld *pījg*, T *pījg* 'tuuli' (Lehtiranta 937).
 – PS **pēñke* (Leht. 937); *pieñGe* (Samm. 231).
- 62) *Iowte*** 'a platter [fatál]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – T *jitte*, K *jū,tt*, N *juo,ht*, A *jo,t* 'puuvati, -lautanen; Schlüssel, hölzerner Teller' (Genetz 494.); Itkonen 75a; *юдмѳ* 'блюдец; тарелка' (Kurucs 428), *юдмѳ* 'dállearka' (SH 76).
 – Abercromby az or. *блюдо* [b'ludo] 'tál' szóból származtatja. Ez karjalai közvetítéssel kerülhetett a számiba (vö. karj. *juoda*, *juota*).
- 63) *Kemnie*** 'a kettle [fazék]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – T *kīmnē*, K *kīmn*, N *kiemn* 'kattila; Kessel' (Genetz 426.); Itkonen 118b; *кѣмнь* 'котѣл' (Kurucs 110), 'gievdni' (SH 53); *kie'mnn* 'kattila, pata' (MS 51); Ko *kie'mnn*, Kld *kī'mn*, T *kiñne* 'kattila' (Lehtiranta 423).
 – PS *kēmñē* (Leht. 423).
- 64) *Keestes*** 'gloves [kesztyűk]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – T *kistes*, *kistes* 'kinnas; Pelzhandschuh' (Genetz 228.); Itkonen 111b; *кысса*, *кысътэсь* 'маличные рукавицы' (Kurucs 143), *кысътэсь* 'gistta' (SH 55); *ķee'stes* 'kinnas' (MS 49); Ko *kee'stes*, Kld *kī'stes*, T *kīṣteṣ* 'kinnas' (Lehtiranta 415).
 – PS **kistā* (Leht. 415).
- 65) *Sapege*** 'shoes [cipők]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – T *sā,hpeg*, K *sāhpey*, N *sahpīy* 'saapas; Stiefel' (Genetz 1049.); Itkonen 473b; *cāhne* 'сапор' (Kurucs 312), *cā'ne* 'sáppat' (SH 67); *sa'ppi* 'saapas' (MS 105).

- Orosz jövevényyszó, vö. or. *canoe* [sapog] 'csizma'. Ugyanez a szó bekerült a balti finn nyelvekbe is, vö. fi. *saapas*, ink. *sāpas*, karj. *soappoa*, ve. *sapug*, vót *sāppaga*, é. *saabas*, liv *sāpkēz* (SKES 936, SSA 3: 138).

66) Conde 'a wild (rein)deer [vad (rén)szarvas]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *ko_inte*, K *ko_int*, N *koa_idd* 'villi, metsäpeuras; wild, wildes Rennthier' (Genetz 246.); Itkonen 138b; *коаннѣт* 'дикий олень' (Kurucs 117), 'goddi' (SH 53); *kā'dd* 'peura' (MS 44); Ko *kā'dd*, Kld *kā'nd*, T *koñde* 'villipeura' (Lehtiranta 450).
– PS **kontē* (Leht. 450).

67) Poatse 'a labouring deer [szelid szarvas]' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *poa_zaj*, T *poa_z*, N *poac*, *poa_zz* 'poro, Rennthier' (Genetz 153.); Itkonen 382a; *пуаз* 'домашний олень' (Kurucs 268), 'boazu' (SH 64); *puā_zz* 'poro' (MS 93); Ko *puā_zz*, Kld *poa_z*, T *poa_zaj* 'poro' (Lehtiranta 967).
– PS **pōcōj* (Leht. 967).
– Finnugor (uráli?) eredetű szó: FU **poča* 'Rentier(kalb)' > fi. ?*poro*, cser. *püčö*, vtj. *pužej*, osztj. *pečəy*, vog. *pāsiy*, ?kam. *po²du* (SKES 604, UEW 387, SSA 2: 399).

68) Offie 'egy' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *akt*, K, N, A *oxt*, *o_{vt}* 'yksi; ein' (Genetz 7.); Itkonen 29b; *эххт* 'один' (GenAcc. *эфт*) (Kurucs 425), 'okta' (SH 76); *ōhtt* 'yksi' (MS 80); Ko *ōhtt*, Kld *oxt*, T *o_kt* 'yksi' (Lehtiranta 7).
– PS **ekte* (Leht. 7; Samm. 258).
– Finnugor eredetű szó: FU **ike* (*ūke*) 'ein, eins' > fi. *yksi*, é. *üks*, md. *vejke*, cser. *ik*, vtj. *odig*, zřj. *et*, ?vog. *ak_oa* (SKES 1856, SSA 3: 489, UEW 81, Honti 1993: 75–83).

69) Noumpte 'kettő' [tkp. 'második'] (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *nu_impe*, K *nu_imp*, N *nu_ipp*, A *num_p* 'toinen; der zweite, der andere, ein anderer' (Genetz 1164.); Itkonen 168b; *ныммьп* 'второй' (Kurucs 131), 'nubbi' (SH 61); *nu'bb* 'toinen' (MS 76).
– PS **mumbē*, a *-mbē* a középfok jele, vö. U **-mpa/-mpä* (Sammallahti 1998: 257). A *-t* sorszámnévképző (< **-mt-*).
– Finnugor eredetű szó: FU **mu* 'ander(er), ?dieser, jener' > fi. *muu*, cser. *molo*, vtj. *mīd*, zřj. *mēd*, ?osztj. *māki*, vog. *mōt*, magy. *más*, *másik*, *második* (SKES 354, SSA 2: 185, UEW 281, Honti 1993: 145).

70) Colme 'három' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T, A, K *kolm*, N *koum* 'kolme; drei' (Genetz 363.); Itkonen 144b; *кōлм* 'три' (Kurucs 121), 'golbma' (SH 53); *koumm* 'kolme' (MS 37); Ko *koum*, Kld *kolm*, T *kolm* (Lehtiranta 444).
– PS **kolme* (Leh. 444; Samm. 245).

- Finnugor eredetű szó: FU **kolme* 'drei' > fi. *kolme*, md. *kolmo*, cser. *kum*, vtj. *kwiñ*, zrz. *kujim*, osztj. *kōlām*, vog. *χūrām*, magy. *három* (SKES 212, SSA 1: 391, UEW 174, Honti 1993: 90–92).

71) Nellye 'négy' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *nielje*, K *nielj*, N *nielj*, A *niel'* 'neljä; vier' (Genetz 1126.); Itkonen 277a; нѣльй 'четыре' (Kurucs 206), 'njeallje' (SH 60); *nellj* 'neljä' (MS 71); Ko *nellj*, Kld *nie'll'*, T *niel'l'* 'neljä' (Lehtiranta 720).
- PS **nēljē* (Leht. 720); **nealjē* (Samm. 257)
- Finnugor eredetű szó: FU **nieljā* 'vier' > fi. *neljä*, md. *ni'le*, cser. *nāl*, vtj. *ni'l'*, zrz. *noi'*, osztj. *niēlā*, vog. *niila*, magy. *négy* (SKES 372, SSA 2: 212, UEW 315, Honti 1993: 92–93).

72) Vite 'öt' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T, K *vitt*, N *vīht*, *viht*, A *vitt* 'viisi; fünf' (Genetz 1736.); Itkonen 758a; выѡт 'пять' (Kurucs 65), 'vihitta' (SH 49); *vitt* 'viisi' (MS 138); Ko *vitt*, Kld *vidd*, T *vitt* (Lehtiranta 1393).
- PS **vite* (Leht. 1393; Samm. 267).
- Finnugor eredetű szó: FU **wite* ~ *witte* 'fünf' > fi. *viisi*, md. *ve'te*, cser. *wi'ć*, vtj. *vit'*, zrz. *vit*, osztj. *wet*, vog. *at*, magy. *öt* (SKES 1753, SSA 3: 444, UEW 577, Honti 1993: 93–99).

73) Cowte 'hat' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T, K *kutt*, N *kuht* 'kuusi; sechs' (Genetz 158.); Itkonen 183b; кудм 'шесть' (Kurucs 129), 'guhtta' (SH 54); *kutt* 'kuusi' (MS 42); Ko *kutt*, Kld *kudd*, T *kutt* 'kuusi' (Lehtiranta 500).
- PS **kute* (Leht. 500; Samm. 246).
- Finnugor eredetű szó: FU **kute* ~ *kutte* 'sechs' > fi. *kuusi*, md. *koto*, cser. *kut*, vtj. *kwat'*, zrz. *kvat'*, osztj. *kut*, vog. *χōt*, magy. *hat* (SKES 252, SSA 1: 460, UEW 225, Honti 1993: 99–100).

74) Kegdeem 'hét' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *kīččim*, K *kiččem*, N *čihčem* 'seitsemän; sieben' (Genetz 181.); Itkonen 668a; кыджемь 'семь' (Kurucs 139), 'čieža' (SH 55); *čiččām* 'seitsemän' (MS 14); Ko *čiččām*, Kld *kičžem*, T *kiččvm* 'seitsemän' (Lehtiranta 145).
- PS *čēčēm* (Leht. 145).
- Finn-permi eredetű szó: FP **šejjčēm* 'sieben' > fi. *seitsemän*, md. *śiśem*, cser. *šōm*, vtj. *śižim*, zrz. *šižim* (SKES 991, SSA 3: 165, UEW 773, Honti 1993: 100–106).

75) Kaffs 'nyolc' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *kākce*, K N *kāχc* 'kahdeksan; acht' (Genetz 118.); Itkonen 80a; кāххц 'восемь' (Kurucs 102), 'gāvcci' (SH 52); *kāū'u'c* ~ *kā'hcc* 'kahdeksan' (MS 48); Ko *kā'hcc*, Kld *kā'χc*, T *kakce* 'kahdeksan' (Lehtiranta 342).

- PS **kākcē* (Leht. 342; Samm. 243).
- Finn-volgai szó: FV **kakta eksan* 'acht' > fi. *kahdeksan*, md. *kavkso*, cser. *kāndākš* (SKES 138, SSA 1: 271, UEW 643, Honti 1993: 107–111).

76) Owghchte 'kilenc' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *akce*, K *aχc*, N *oχc* 'yhdeksän; neun' (Genetz 8.); Itkonen 314a; *axxu* 'девятъ' (Kurucs 29), 'ovcci' (SH 46); *āāu'c* ~ *ā'hcc* 'yhdeksän' (MS 149); Ko *ā'hcc*, Kld *g'žc*, T *vkce* 'yhdeksän' (Lehtiranta 5).
- PS **ekcē* (Leht. 5).
- Finn-volgai eredetű szó: FV **iike eksä* 'neun' > fi. *yhdeksän*, md. *vejkse*, cser. *indeš* (SKES 1856, SSA 3: 488, UEW 807, Honti 1993: 116–117).

77) Locke 'tíz' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- T *lokke*, K *lokk*, N, A *lohk* 'kymmenen, zehn' (Genetz 1326.); Itkonen 220b; *лоакъ* 'десять' (Kurucs 161), 'logi' (SH 57); *lāāi* 'kymmenen' (MS 60); Ko *lāāi(j)*, Kld *lā'gg*, T *lokke* 'kymmenen' (Lehtiranta 598).
- PS **lokē* (Leht. 598; Samm. 252).
- Finnugor (uráli?) eredetű szó: FU **luka* 'das (bis zum letzten Finger) Gezählte' > fi. *luke-*, md. *lovo-*, cser. *lu*, vtj. *lūd*, zrzj. *lūd*, 'osztj. *lōḡt-*, vog. *low*, ?magy. *olvas-*, ?nyeny. *lāχnā-* (SKES 307, SSA 2: 100, UEW 253, Honti 1993: 120–122).

78) Ostretumbe locke '11' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Nyomdahiba, helyesen *ofte numbe locke*.
- Összetett szó: 'egy' (ld. a 68. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'egy a második tízből'.
- Itkonen 30a; *ṣχχтэмплоакъ* 'одиннадцать' (Kurucs 425); *ḡhttmlo* 'yksitoista' (MS 80). Vö. Honti 1993: 145.

79) Cowghtnumbe locke '12' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Összetett szó: 'kettő' + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'kettő a második tízből'.
- T *kikt*, K *kūxt*, A *koxt* 'kaksi; zwei' (Genetz 116.); Itkonen 169a; *кṽhтэмплоакъ* 'двенадцать' (Kurucs 130); *kuāhttmlo* 'kaksitoista' (MS 39).
- A 'két' jelentésű szó finnugor eredetű: FU **kakta* 'zwei' > fi. *kaksi*, md. *kavto*, cser. *kok*, vtj. *kijk*, zrzj. *kijk*, osztj. *kāt*, vog. *kit*, magy. *két* (SKES 146, SSA 1: 282, UEW 119).

80) Colmenonbe locke '13' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Összetett szó: 'három' (ld. a 70. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'három a második tízből'.
- Itkonen 145a; *кḡлмэмплоакъ* 'тринадцать' (Kurucs 122); *kolmm'mlo* 'kolmetoista' (MS 36).

- 81) *Nellynombe locke* '14' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'négy' (ld. a 71. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'négy a második tízből'.
 – Itkonen 277b; *нѣльемплоагъ* 'четыренадцать' (Kurucs 206); *nelljmlō* 'nelljätoista' (MS 71).
- 82) *Vittie nombelocke* '15' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'öt' (ld. a 72. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'öt a második tízből'.
 – Itkonen 758b; *выдтемплоагъ* 'пятнадцать' (Kurucs 65); *vittmlo* 'viisitoista' (MS 138).
- 83) *Cowte nombe locke* '16' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'hat' (ld. a 73. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'hat a második tízből'.
 – Itkonen 183b; *кудтэмплоагъ* 'шестнадцать' (Kurucs 129); *kutmlo* 'kuusitoista' (MS 42).
- 84) *Keydem nombe locke* '17' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'hét' (ld. a 74. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'hét a második tízből'.
 – Itkonen 668b; *кыджемплоагъ* 'семнадцать' (Kurucs 139); *čüinnmlo*, *činnmlo* 'seitsemäntoista' (MS 15).
- 85) *Kafts nombe locke* '18' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'nyolc' (ld. a 75. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'nyolc a második tízből'.
 – Itkonen 80a; *кѧхцэмплоагъ* 'восемнадцать' (Kurucs 102); *kähccmlo* 'kahdeksantoista' (MS 46).
- 86) *Owght nombe locke* '19' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'kilenc' (ld. a 76. szócikkben) + 'második' (69. szócikk) + 'tíz' (77. szócikk), jelentése tehát: 'kilenc a második tízből'.
 – Itkonen 314a; *ѧхцэмплоагъ* 'девятнадцать' (Kurucs 29); *ācmlo*, *āhccmlo* 'yhdeksäntoista' (MS 148).
- 87) *Cofftey locke* '20' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'kettő' (ld. a 79. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
 – Itkonen 169a; *кѧһтмлоагъ* 'двадцать' (Kurucs 130); *кѧ'тмлоагъ* 'guoktelogi' (SH 54); *kuâhttlo* 'kaksikymmentä' (MS 39). Vö. Honti 1993: 147–148.
- 88) *Colme locke* '30' (Hakluyt 370; Abercromby 7)
 – Összetett szó: 'három' (ld. a 70. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).

- Itkonen 145a; *кѡлмлоагъ* 'тридцать' (Kurucs 122), 'golbmalogi' (SH 53); *koummlo* 'kolmekymmëntä' (MS 37).

89) *Nelly locke* '40' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Összetett szó: 'négy' (ld. a 71. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
– Itkonen 277b; *нѣлльлоагъ* 'сорок' (Kurucs 206), 'njealljelogi' (SH 60); *nelljlo* 'neljäkymmëntä' (MS 71).

90) *Vittè locke* '50' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Összetett szó: 'öt' (ld. a 72. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
– Itkonen 758b; *выдтлоагъ* 'пятьдесят' (Kurucs 65), 'vihhtalogi' (SH 49); *vittlo* 'viisikymmëntä' (MS 138).

91) *Cowte locke* '60' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Összetett szó: 'hat' (ld. a 73. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
– Itkonen 183b; *кудтлоагъ* 'шестьдесят' (Kurucs 129), 'guhttalogi' (SH 54); *kuttlo* 'kuusikymmëntä' (MS 42).

92) *Keydem locke* '70' (Hakluyt 370; Abercromby 7)

- Összetett szó: 'hét' (ld. a 74. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
– Itkonen 668b; *кыджемьлоагъ* 'семьдесят' (Kurucs 139), 'čiežatologi' (SH 55); *čičmlo* 'seitsemänkymmëntä' (MS 14).

93) *Kaffste locke* '80' (Hakluyt 370; Abercromby 8)

- Összetett szó: 'nyolc' (ld. a 75. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
– Itkonen 80a; *кѡхцлоагъ* 'восемьдесят' (Kurucs 102), 'gávccilogi' (SH 52); *kā'hcclo* 'kahdeksänkymmëntä' (MS 46).

94) *Oughchete locke* '90' (Hakluyt 370; Abercromby 8)

- Összetett szó: 'kilenc' (ld. a 76. szócikkben) + 'tíz' (77. szócikk).
– Itkonen 314a; *ахцлоагъ* 'девяносто' (Kurucs 29), 'okcilogi' (SH 46); *ā'hcclo* 'yhdeksänkymmëntä' (MS 148).

95) *Tewet* '100' (Hakluyt 370; Abercromby 8)

- Itkonen 693b; T *čītte*, K *čutt*, N *čueht* 'sata; hundred' (Genetz 745.); *ч̄д̄мѣ* 'cro' (Kurucs 401), 'čuodi' (SH 74); *čue'tt* 'sata' (MS 17); Ko *čue'tt*, Kld *čū'dd*, T *čijte* 'sata' (Lehtiranta 213).
– PS **čōtē* (Lehtiranta 213),
– Finnugor eredetű szó: FU **śata* 'hundert' > fi. *sata*, é. *sada*, md. *śado*, cser. *šüďö*, vtj. *śu*, zrz. *śo*, osztj. *sat*, vog. *sāt*, magy. *száz* (SKES 979, SSA 3: 159, UEW 467, Honti 1993: 124–125, 148–150).

5. A szóanyag rövid elemzése

5.1. Ortográfiai megjegyzések

Egy nyelvészeti képzetlenség hajóskapitány egy soha nem hallott nyelven beszélő, vadidegen emberek által közölt szavakat próbált lejegyezni hallás után – orosz közvetítéssel – 16. századi angol írásmód alapján. Ezt a listát egy angol író publikálta 1589-ben. Nem csoda, hogy a szövegben találunk néhány elírást, nehezen megfejthető szót, kifejezést.

Mindezek ellenére egy kevés szabályszerűségekre bukkanhatunk. Borrough (pontosabban: Hakluyt) a szó eleji [k] hangot veláris magánhangzó előtt **c** betűvel jegyzi le (*captella* 'nő', *colme* 'három', *conde* 'vadrén', *coteat* 'hív', *cowgh* 'hogyan', *cowte* 'hat', *cozam* 'hova'), a palatális előtti [k]-t viszont **k**-val: *keat* 'kéz', *keatikye* 'kő', *keestes* 'kesztyű', *kegdeem* 'hét', *kemnie* 'fazék', *kesse* 'nyár' (de: *kaffs* 'nyolc').

A szó eleji [j] hangot **i**-vel írja: *ieauegoet* 'étel', *iommele* 'isten', *iowksam* 'hideg', *iowlkie* 'láb', *iowte* 'tál' (de: *youghang* 'jég').

A szintén szó eleji [v] jele **v** (*vannace* 'csónak', *veskue* 'réz', *vitte* 'öt', *voapt* 'haj', *volka* 'indul') vagy **u** (*uanchy* 'megy', *uellie* 'testvér').

A [t] lejegyzése sem következetes, **t**-vel (*talue* 'tél', *tallye* 'itt', *tennae* 'ón', *teyrue* 'egészség', *tie* 'ez', *toll* 'tűz') és **th**-val (*thecke* 'ide', *thocke* 'oda') egyaránt jelöli. Ráadásul a **t** betű a [č] hang jelölésére is szolgál: *teappat* 'nyak', *tewet* 'száz', akárcsak egy ízben a **k** (*keatse* 'víz'). Ugyancsak a [č] hangot jelöli egy helyen a **cy** betűkapcsolat (*cyelme* 'szem').

A **gh** a [h] jelölésre szolgál: *cowgh* 'hogyan', *neughtema* 'nyelv', *owghchte* 'kilenc'.

Borrough valószínűleg a palatális mássalhangzót jelöli a szó elején a *neal-* *ma* 'száj', *neughtema* 'nyelv' szavakban a *ne*- betűkapcsolattal.

Az [u] vagy az [ou] diftongus jelölésére általában az **ow** betűkapcsolatot használja (*cowgh* 'hogyan', *iowlkie* 'láb', *iowte* 'tál', *rowadt* 'vas').

Az **ea** és az **ee** az [i] hang vagy az *i*-elemű diftongusok lejegyzésére szolgál: *keat* 'kéz', *keatikye* 'kő', *peallee* 'fül'; *keestes* 'kesztyű', *peelkie* 'hüvelykujj', *peencka* 'szél', de néha az **e** szolgál erre a célra: *kegdeem* 'hét', *kemnie* 'fazék', *kesse* 'nyár'.

5.2. Nyelvjárási megjegyzések

Ugyancsak nehéz meghatározni, hogy az angolokat megcsodálni odasereglett számik milyen nyelvjárást beszélhettek. A mai adatokat csak nagyon óvatosan lehet visszavetíteni a 16. századi állapotokra. Összességében csak egy-két bizonytalan megjegyzést tehetünk. Az azonosítást az is nehezíti,

hogy a gyűjtött anyag javarésze az alapszókinsbe tartozik, s azok az egyes számi nyelvváltozatokban hangtanilag nem állnak messze egymástól.

Az angolok és a számik találkozására a Kola-félszigeten, keleti számik lakta vidéken került sor, feltehető tehát, hogy a lejegyzett szavak nagy része valamilyen keleti számi dialektusból származik. Az alábbi szavak ezt sugallják (Lehtiranta adatai alapján):

Borough	keleti számi	északi/inari
<i>abrye</i>	Ko <i>ā'brr</i> , Kld <i>gbr</i> , T <i>pbre</i>	É <i>ār've</i> , I <i>arve</i>
<i>keestes</i>	Ko <i>kee'stes</i> , Kld <i>kj'stes</i> , T <i>kistes</i>	É <i>gistā</i> , I <i>kiista</i>
<i>laste</i>	Ko <i>tā'stt</i> , Kld <i>tā'st</i> , T <i>taste</i>	É <i>nas'te</i> , I <i>tāsni</i>
<i>neughtema</i>	Ko <i>njuhččām</i> , Kld <i>nūχčem</i> , T <i>ñjččvm</i>	É <i>njuovčā</i> , I <i>njouča</i>
<i>peencka</i>	Ko <i>piōgg</i> , Kld <i>pīng</i> , T <i>piŋg</i> ¹⁴	É <i>bieg'gā</i> , I <i>piegga</i>
<i>teappat</i>	Ko <i>čēäppat</i> , Kld <i>čabbeð</i> , T <i>čeappad</i>	É <i>čaebēt</i> , I <i>čeve</i>
<i>toll</i>	Ko <i>toll</i> , Kld <i>tōll</i> , T <i>toll</i>	É <i>dollā</i> , I <i>tulla</i>

Ugyanakkor az anyagban van két olyan szó, amely inkább északinak/inarinak tűnik:

Borough	keleti számi	északi/inari
<i>ottapp</i>	Ko <i>vue'dđed</i> , Kld <i>vue'ddeð</i> , T <i>vjetted</i>	É <i>oadđet</i> , I <i>oadđiđ</i>
<i>oyuie</i>	Ko <i>vuei'vv</i> , Kld <i>vue'jv</i> , T <i>viejve</i>	É <i>oai've</i> , I <i>oaivi</i>

A keleti számin belül néhány apróbb megjegyzést tehetünk. Az alábbi szavak inkább kildini/ter alaknak tűnnek (Lehtiranta adatai alapján):

Borough	kildini	ter	kolta
<i>ariea</i>	<i>arj</i>	<i>arja</i>	<i>äirr</i>
<i>axshe</i>	<i>aχš</i>	<i>akša</i>	<i>āhšš</i>
<i>conde</i>	<i>kā'nd</i>	<i>konde</i>	<i>kā'dd</i>
<i>kaffs</i>	<i>kā'χc</i>	<i>kakce</i>	<i>kā'hcc</i>
<i>keat</i>	<i>kīdd</i>	<i>kitt</i>	<i>kiōtt</i>
<i>kegdeem</i>	<i>kižžem</i>	<i>kiččvm</i>	<i>čiččām</i>
<i>laste</i>	<i>tā'st</i>	<i>taste</i>	<i>tā'stt</i>
<i>manna</i>	<i>mānn</i>	<i>manna</i>	<i>māän</i>
<i>pannea</i>	<i>pā'nn</i>	<i>panne</i>	<i>pāä'nn</i>
<i>peencka</i>	<i>pīng</i>	<i>piŋg</i>	<i>piōgg</i>
<i>sarke</i>	<i>sargeð</i>	<i>sargvð</i>	<i>sā'rgg</i>
<i>talue</i>	<i>tā'lv</i>	<i>talve</i>	<i>tā'lvv</i>
<i>uanchy</i>	<i>vā'nzeð</i>	<i>vanžed</i>	<i>vā'ž ed</i>

¹⁴ A nazális megléte ugyancsak a teri vagy kildini területre utal.

Inkább kolta/kildini alaknak tűnik (Lehtiranta adatai alapján):

Borrough	kolta	kildini	ter
<i>murr</i>	<i>muõrr</i>	<i>mürr</i>	<i>mırr</i>
<i>neughtema</i>	<i>njuhččâm</i>	<i>nūχčem</i>	<i>ñikčvm</i>
<i>rowadt</i>	<i>ru'vdd</i>	<i>rū'vd</i>	<i>riyde</i>
<i>soarme</i>	<i>suõrmm</i>	<i>sürm</i>	<i>sırm</i>
<i>tewet</i>	<i>čue'tt</i>	<i>čū'dd</i>	<i>čitte</i>
<i>voapt</i>	<i>vuõptt</i>	<i>vüpt</i>	<i>vıpt</i>
<i>volka</i>	<i>vue'lgged</i>	<i>vū'lged</i>	<i>vılged</i>

Összességében tehát úgy tűnik, az angolok üdvözlésére odasereglett számi társaság többféle dialektust képviselhetett.

5.3. Etimológiai megjegyzések

Borrough listáján – az összetételek elemeit külön számolva, az ismétlődéseket figyelembe véve – összesen 82 lexéma szerepel. A gyűjtés jellegéből adódóan a szólista elsősorban az alapszókincs elemeit foglalja magában. Eből adódóan a szavak túlnyomó többsége ősi eredetű: 10 uráli, 26 finnugor, 2 finn-permi, 9 finn-volgai, 5 korai közfinn. 12 szót a protoszámiig lehet visszavezetni. Négy szó finn jövevénelem.

Vizonylag jelentős, tíz elemet számlál a germán jövevényiszavak csoportja. Ezekről általában nehéz eldönteni, közvetlen germán jövevényyszó-e vagy finn/balti finn közvetítéssel került-e be a keleti lappba. Négy orosz jövevényyszó is van az anyagban.

5.4. Szemantikai megjegyzések

Borrough gyűjtése véletlenszerű volt, nem előzte meg semmiféle tervszerű előkészület, pusztán a helyzet adta lehetőséget használta ki az idegen civilizáció, a soha nem hallott nyelv iránt érdeklődő hajóskapitány. „Ad hoc” gyűjtése olyan elemeket tartalmaz, amelyeket minimális kommunikáció útján is képes volt azonosítani.

A 95, sebtiben, véletlenszerűen összegyűjtött szó tematikusan van felsorolva,¹⁵ ezek jól körülhatárolható jelentéstani csoportokat alkotnak (néha az

¹⁵ A korai szógyűjtésekre jellemző, hogy nem betűrendben, hanem tematikai egységek szerint rendezték a szóanyagot, ld. például Nicolaes Witsen 314 szavas mordvin–holland szójegyzékét (1692), Ph. Strahlenberg 32 nyelven gyűjtött szóanyagát, nyelvenként változó szóanyaggal 16 és 60 között (1730), G. F. Müller nyolcnyelvű, nyelvenként több mint 300 szavas gyűjtését (1733), J. E. Fischer 40 nyelvet tartalmazó, ugyancsak 300 szavas szótárát (1747), P. S. Pallas 200 nyelvű, nyelvenként 285 lexemás anyagát (1786–87) (részletesebben ld. Maticsák 2012: 17–27, 39–56; 2016: 43–45).

egyres tematikus egységek közé be-beékelődik egy oda nem illő szó, vélhetően a spontaneitás miatt, valószínűleg Borrough-nak csak később jutott eszébe az adott szó, vagy akkor pillantotta meg az adott tárgyat stb.).

A főbb szemantikai kategóriák a következők:

1. **Mondatok, kifejezések** (7). A szójegyzék azoknak a mondatoknak, kifejezéseknek a bemutatásával indul, amelyek a mindennapi életben gyakran előfordulnak, vagy amit egy idegen nyelven tanuló személy elsőként tanul és jegyez meg. Ezek közé tartoznak a napszaknak megfelelő köszönések (*Teyrue* 'Jó reggelt!'); alapvető kérdések (*Cowghtie coteat* 'Minek hívod ezt?', *Cozam volka* 'Hová mész?'); köszönetnyilvánítás (*Iomme lemaufes* 'Köszönöm, Isten fizesse meg!'); felszólítások (*Poddythecke* 'gyere ide!', *Auanchythocke* 'menj oda').
2. **Rokoni kapcsolatok, emberek** (5): *passseuellie* 'barát', *olmuelke* 'férfi', *captella* 'nő', *alke* 'fia vkinek', *neit* 'lánya vkinek'.
3. **Testrészek** (14): *oyuie* 'fej', *cyelme* 'szem', *nenna* 'orr', *nealma* 'száj', *pannea* 'fogak', *neughtema* 'nyelv', *seaman* 'szakáll', *peallee* 'fül', *teappat* 'nyak', *voapt* 'haj', *keat* 'kéz', *soarme* 'ujjak', *iowlkie* 'láb', *peelkie* 'hüvelykujj'.
4. **Ruházat** (5): *sarke* 'gyapjú ruha', *lein* 'vászon ruha', *payte* 'felső', *keestes* 'kesztyűk', *sapege* 'cipők'.
5. **Hajózás** (4): *vannace* 'hajó', *arie* 'evezőlapát', *nurr* 'kötél', *axshe* 'fejsze'.
6. **Konyhai eszközök, ételek** (5): *iowte* 'tál', *kemnie* 'fazék', *neybxs* 'kés', *leabee* 'kenyér', *ieauegoet* 'étel'.
7. **Idő** (4): *peyue* 'nap', *?hyr* 'éjszaka', *keiedde pieue* 'egy hét', *iskie* 'egy év'.
8. **Évszakok** (2): *kesse* 'nyár', *talue* 'tél'.
9. **Időjárás, természeti jelenségek** (10): *peyuezea* 'nap', *manna* 'hold', *laste* 'csillagok', *toll* 'tűz', *keatse* 'víz', *iwksam* 'hideg', *parox* 'meleg', *abrye* 'eső', *youghang* 'jég', *peencka* 'szél'.
10. **Anyagnevek** (7): *murr* 'fa', *keatikye* 'kő', *sellowpe* 'ezüst', *solda* 'arany', *tennae* 'ón', *veskue* 'réz', *rowadt* 'vas'.
11. **Réntartás** (2): *conde* 'rénszarvas', *poatse* 'szelíd szarvas'.
12. **Számok** (28): *offte* '1', *noumpte* '2', *colme* '3', *nellye* '4', *vitte* '5', *cowte* '6', *kegdeem* '7', *kaffs* '8', *owghchte* '9', *locke* '10', *ostretumbe locke* '11', *cowghtnumbe locke* '12', *colmenonbe locke* '13', *nellynombe locke* '14', *vittie nombelocke* '15', *cowte nombe locke* '16', *keydem nombe locke* '17', *kafs* *nombe locke* '18', *owght nombe locke* '19', *cofftey locke*

'20', *colme locke* '30', *nelly locke* '40', *vittè locke* '50', *cowte locke* '60', *keydem locke* '70', *kaffs locke* '80', *oughchete locke* '90', *tewet* '100'.

13. Névmasok, határozószók: *cowgh* 'hogyan', *tallye* 'az', *thecke* 'ide', *tho-cke* 'oda'.

14. Egyéb: *ottap* 'alszik', ill. az első pontban felsorolt igék: *volka* 'indul' *poddy* 'jön', *uanchy* 'megy', *coteat* 'hív', *maufes* 'fizet'.

Nyilvánvalóan nem nyelvészeti igénnyel gyűjtött anyagról van szó, sokkal inkább a kíváncsiság és a jövőbeli haszon vezérelte a szavak lejegyzésekor. A számok és anyagnevek a kereskedelem szempontjából lehettek fontosak Borrough-nak, az idő, időjárás a hajózás szempontjából lehettek érdekesek számára. Az egyszerű kifejezések pedig a kapcsolatfelvételhez, a békés közeledés biztosításához lehettek hasznosak.

Irodalom

- Abercromby, John 1895: The earliest list of Russian Lapp words. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 13/2: 1–8.
- Domokos Johanna 2001: A norvég-lapp nyelv helyesírásának története. *Folia Uralica Debreceniensia* 8: 107–120.
- Genetz, Arvid 1879: Orosz lapp nyelvmutatványok (Máté evangelioma és eredeti textusok). *Ugor füzetek*, 1. szám. A Magyar Tudományok Akadémia Könykiadó-Hivatala, Budapest.
- Genetz, Arvid 1891: *Wörterbuch der Kola-lappischen Dialekte nebst Sprachproben. Kuollan lapin murteiden sanakirja ynnä kielennäytteitä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.* (= Genetz)
- Hakluyt, Richard 1589/1903: The principal navigations, voyages, traffiques & discoveries of the English nation. Volume 2. James MacLehose and Sons, Glasgow.
- Honti, László 1993: *Die Grundzahlwörter der uralischen Sprachen.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Itkonen, T. I. 1958: Koltan- ja kuolanlapin sanakirja. *Wörterbuch des Kolta- und Kola-lappischen I–II.* LSFU XV. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki. (= Itkonen)
- Kelemen Ivett 2015: Pluratívák az északi számi (lapp) nyelvben. *Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.*
- Kelemen Ivett 2018: Knud Leem, a 18. századi számi lexikográfia úttörője. Vázlatok a *Lexicon Lapponicum Bipartitum* történetéről. *Folia Uralica Debreceniensia* 25: 99–108.

- Klima László 2008: Angol utazók Oroszországban – hírek a finnugor népekről.
<http://renhirek.blogspot.com/2008/10/angol-utazk-oroszorszgban-hrek-finnugor.html>
- Klima László 2011: Szamojéd horror. A sámán feje lepottyant...
<https://m.nyest.hu/renhirek/a-saman-feje-lepottyant>
- Koponen, Eijo 2010: Johannes Tornaueuksen Manuale Lapponicum murrepohjasta ja vaikutuksesta ruotsinlapin kirjakielen myöhempään kehitykseen. In: Saarinen, Sirkka – Siitonen, Kirsti – Vaittinen, Tarja (toim.), Sanoista kirjakieliin. Juhlakirja Kaisa Häkkiselle. *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne* 259: 43–52.
- Korhonen, Mikko 1981: Johdatus lapin kielen historiaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 370. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kulonen, Ulla-Maija – Seurujärvi-Kari, Irja – Pulkkinen, Risto 2005: The Saami. A Cultural Encyclopedia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kurucs, R. D. et al. [Р. Д. Куруч (гл. ред.) – Афанасьева, Н. Е. – Мечкина, Е. М. – Антонова, А. А. – Яковлев, Л. Д. – Глухов, Б. А.] 1985: Саамско-русский словарь. Сāмъ-рұшш соагкнэхъ. Русский язык, Москва.
- Kylstra, A. D. 1991–2012: Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostsee-finnischen Sprachen 1–3. Begründet von A. D. Kyslstra, fortgeführt von Sirkka-Liisa Hahmo, Tette Hofstra, Osmo Nikkilä. Rodopi, Amsterdam – Atlanta.
- Lakó György 1986: *Chrestomathia Lapponica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Lehtiranta, Juhani 1989: Yhteissaamelainen sanasto. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki. (= Leht.)
- Mackie, John Duncan 1952: *The earlier Tudors 1485–1558*. Clarendon Press, Oxford.
- Maticsák Sándor 2012: A mordvin írásbeliség kezdetei (XVII–XVIII. század). Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Maticsák Sándor 2016: Gerhard Friedrich Müller és Johann Eberhard Fischer 18. századi szójegyzékeinek mordvin anyaga. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Mayers, Kit 2005: *North-East Passage to Muscovy: Stephen Borough and the First Tudor Explorations*. History Press, Sutton.
- Mosnikoff, Jouni – Sammallahti, Pekka 1988: U'cc sääm-lää'd sää'nnke'rjaž. Pieni kol-tansaame-suomi sanakirja. Jorgaleaddji Oy, Vantaa. (= MS)
- NEB 1988 = McHenry, Robert (ed.): *The new encyclopaedia Britannica*. Volume 3. Encyclopaedia Britannica Inc., Chicago.
- NEB 1990 = McHenry, Robert (ed.): *The new encyclopaedia Britannica*. Volume 14. Encyclopaedia Britannica Inc., Chicago.
- Pusztai Gábor 2019: A barátságos vademberek. Szamojédok és lappok Gerrit de Veer 1598-as leírásában. *Folia Uralica Debreceniensia* 26: 225–244.
- Qvigstad, Just Knud 1893: *Nordische Lehnwörter im Lappischen*. Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandling 1. Christiania.

- Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami Languages. An Introduction*. Davvi Girji OS, Kárášjohka. (= Samm.)
- Sammallahti, Pekka – Hvosztuhina, Anasztaszija 1991: *Unna sámi–cāmь sátnegirjjáš. Girjegiisá Oy, Ohcejohka*. (= SH)
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* XII. Helsinki, 1955–1978.
- Söder, Torbjörn 2001: Az első ismert lapp szöveg. *FUD* 8: 561–568.
- SSA = Ikonen, Erkki – Kulonen, Ulla-Maija (toim.), *Suomen sanojen alkuperä I–III. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki, 1992–2000.
- Tamás Ildikó 2001: A számi irodalmi nyelvek kialakulásáról és fejlődéséről. *FUD* 8: 619–628.
- Tamás Ildikó 2007: *Tüzön át, jégén át. A sarkvidéki nomád lappok énekhagyománya*. Napkút Kiadó, Budapest.
- Tóth Anikó Nikolett 2014: A lapp szótárak. In: Maticsák Sándor – Tóth Anikó Nikolett – Petteri Laihonon, *Rokon nyelveink szótárai. Fejezetek a finnugor lexikográfia történetéből*. Budapest. 131–158.
- Tóth Anikó Nikolett 2015: A számi lexikográfia évszázadai. *Nyelvtudományi Közlemények* 111: 151–184.
- UEW = Rédei, Károly (Hrsg.), *Uralisches etymologisches Wörterbuch*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988–1991.

*

An early written record in Saami: Stephen Borrough's glossary

This article discusses the 1557 expedition of English ship captain Stephen Borrough and the Saami glossary he compiled during the journey. Borrough's list has been less studied as a source of Saami linguistic history. Only one English-language essay has been written about it (Abercromby 1895) and nobody has examined the material from a Finno-Ugric linguistic aspect yet, therefore the present study aims to do so.

Stephen Borrough's glossary is made up of mainly Eastern Saami data. Eastern Saami languages comprise Inari, Skolt, Kildin and the already extinct Ter and Akkala languages. This essay contains a short introduction to the classification of Eastern Saami dialects. The differences between the dialects are also discussed from the aspect of both grammar and vocabulary.

The second section describes English commercial and exploratory shipping in the 16th century, Stephen Borrough's life and travels included. Both of his expeditions aimed to find the Northeast Passage. On his first journey, the

Tsar Ivan IV (the Terrible) welcomed his team warmly and provided England with very favourable terms for trade with Russia. Subsequently, in 1555, the Russian or Muscovy Company was founded. During his second expedition, Burrough came across with two different groups of people: the Samoyedic and the Saami people. Saami language caught his attention and this is why he compiled a glossary of their words.

The third part of the essay discusses Stephen Borrough's glossary of 95 items. The mediatory language was Russian at the time of recording, because some of the Saamis spoke Russian and Borrough also had Russian speaking helpers in his team. The list was first published by the English writer, Richard Hakluyt (1553–1616) in his work titled *The Principal Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation* *The principall Navigations* in 1589. Later, in 1895, John Abercromby (1841–1924) also published the material with some commentary.

Data is given according to the order Borrough applied in the original work. The main entries are given as by Borrough, then the original English meaning is given followed by the Hungarian translation, the relevant references in Hakluyt's and Abercromby's works also provided. All of this is followed by data about the occurrences of the given word/expression in Eastern Saami dictionaries: Genetz 1891, T. I. Itkonen 1958, Kurucs 1985, Mosnikoff – Sammallahiti 1988, Lehtiranta 1989 and Hvorostuhina – Sammallahiti 1991. The entries are concluded with information about the origin of the words.

The final section of the paper is a short analysis of the listed vocabulary. Regularities and inconsistencies of spelling are discussed and some prudent conclusions are drawn concerning the dialectal affiliation of the informants. Finally, the material is classified according to etymological and semantic aspects.

Keywords: captain Stephen Borrough, 1557, glossary, 95 words, Eastern Saami

BETTINA SZALÓCZY